

De plaats van Robert Verbelen in de geschiedenis van de Vlaamse beweging

ALEXANDER JOCQUÉ

Het zij dan wel bijzonder kort, 'Verbelen, Robert' is als lemma terug te vinden in de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*.¹ Is dit terecht? Of nog: welke rol heeft Robert Verbelen precies gespeeld in de geschiedenis van de Vlaamse beweging, en meer specifiek het Vlaams-nationalisme, dat hij een plaats heeft verdiend in een dergelijk overzichtswerk? Deze vraag is op zijn plaats, aangezien Verbelen bovenal wordt herinnerd als chef van het zogenaamde Veiligheidskorps, dat in de context van de Tweede Wereldoorlog onderdeel was van de collaborerende Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag) en waarmee Verbelen gewelddadig ageerde tegen acties van het verzet. Daarnaast doen zijn werkzaamheden als spion voor de Amerikaanse militaire inlichtingendienst of zijn proces wegens oorlogsmisdaden in 1965 misschien nog wel een belletje rinkelen, maar de associatie met het Vlaams-nationalisme wordt maar zelden gemaakt.

In een poging een antwoord te formuleren op de opgeworpen vraag, wordt het leven van Verbelen in deze bijdrage in vogelvlucht behandeld, waarbij uitvoeriger wordt stilgestaan bij zijn engagementen binnen en verbindingen met de Vlaamse beweging.

VROEG ENGAGEMENT, COLLABORATIE EN SPIONAGE

Wat Verbelens vroegste jaren betreft, is bijzonder weinig biografisch materiaal voorhanden.² Bijgevolg is niet veel méér bekend dan dat hij geboren is in 1911 in een door erfenis gegoede familie, een broer en een zus had en dat hun eerder belgicistische vader de functie van politicommissaris uitoefende.³ Reeds tijdens

1. F. Seberechts, *Verbelen, Robert*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, p. 3184.
2. Naspeuringen in Verbelens geboortedorp Herent, leverden quasi niets op. Het dossier dat omtrent Verbelen werd bewaard op het gemeentehuis bleek spoorloos en mensen die hem al dan niet direct hadden gekend, waren bijzonder spaarzaam met hun woorden.
3. P. De Coninck, *De politie van Herent*, in: PZ HerKo (ed.), *Chaos en orde in Herent en Kortenberg. Een*

Robert Verbelen. [Collectie SOMA - Brussel, nr. 7599. Ondanks alle pogingen om de origine van bepaalde foto's te achterhalen is de auteur van deze publicatie hierin niet geslaagd. Indien rechthebbenden hun foto's herkennen kunnen zij contact opnemen met *Wt*]

zijn jeugd ontwikkelde Verbelen een Vlaams bewustzijn en identiteit. Over de manier waarop dit tot stand kwam, verklaarde hijzelf op het einde van zijn leven: *“Das ist Schicksal. (...) Wäre ich nicht in das flämische Volk hineingeboren, mein Leben hätte eine andere Entwicklung genommen. So aber beseelt mich das Bewußtsein, ein Flame zu sein, ich lernte mein Volk lieben, erkannte das ihm zugefügte Unrecht und fühlte mich genötigt, dagegen anzukämpfen.”*⁴ Dit besef groeide volgens Verbelen o. a. door de invloed van werken van auteurs als Timmermans, Rodenbach, Claes en Conscience,⁵ maar hij noemt één concreet voorval dat een mentale kentering zou hebben teweeggebracht: *“Van huis uit behoort ik tot de franssprekende bourgeoisie. (...) Ik hield mij veel bezig met het verenigingsleven, maar ben eigenlijk toevallig vlaamsbewust geworden. Op ons domein woonde een Waalse familie. De zoon, Robert, was even oud als ik. Toen wij eens door de velden wandelden en de boeren ons begroetten, antwoordde hij ‘Sales Flamins’. Dit revolteerde mij. Deze minachting. Later las ik het proces-Borms en dit bracht mij op de goede weg.”*⁶ Het valt uiteraard onmogelijk te achterhalen of deze bewering überhaupt waar is en indien zo, dan valt de geschetste versie van de feiten op zijn minst geromantiseerd te noemen.

Over zijn engagement in het (Vlaamsgezinde) verenigingsleven sprak Verbelen in elk geval de waarheid. Op cultureel vlak was Verbelen sinds zijn tienerjaren actief in de toneelkring Trouw en Moed.⁷ Daarnaast stichtte hij samen met een aantal anderen in 1931 de voetbalclub v.c. Flandria Herent, waarvan hij tevens voorzitter bleef tot in 1938.⁸ In sportief verband zijn het echter vooral de functies die hij opnam in de Vlaamsche Voetbalbond (vVB), die getuigen van Verbelens Vlaams-nationalistisch engagement in zijn twintigerjaren. Samen met een aantal andere overtuigde Vlamingen stichtte scheidsrechter Jules Vranken de vVB in 1930, hoofdzakelijk uit onvrede met de uitsluitend Franstalige communicatie vanuit de Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB). Verbelen was niet bij de oprichting van

verhaal van officieren, “champerets”, “gendarmen”, politie en 5 jaar Politieraad HerKo, Veltem, 2006, pp. 117-118 en persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011.

4. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: R. Verbelen, *Gespräche mit Verbelen*, onuitgegeven manuscript, p. 1.
5. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: R. Verbelen, *Gespräche mit Verbelen*, onuitgegeven manuscript, p. 1.
6. Brussel, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA), BD KA 37: Interview van Hugo Genbrugge met Verbelen: “Meesterspion Verbelen biecht op” in: *De Post*, 18 april 1971.
7. Tussen 1931 en 1939 heeft Verbelen in het toneelgezelschap 21 rollen vertolkt en drie éénakters, *Monsters, Om haar en Menschen tegenover malkaar*, geschreven. De teksten hiervan zijn verdwenen. T. d’Have, *70 jaar Trouw en Moed*, Herent, 1981, pp. 47-48, 52, 64 en 130.
8. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: E-mail van Victor Van Eycken, 4 mei 2011. De voetbalclub die Verbelen oprichtte, bestaat nog steeds, en gaat momenteel door het leven als Koninklijke Football Club Herent. <http://kfcherent.tisse.be/website2011/info.php>, geraadpleegd op 26 februari 2012.

de vvb betrokken, maar zetelde wel al vroeg in het bestuur. Daarnaast volgde hij na interne problemen Vranken op in 1937 als Algemeen Secretaris, verantwoordelijk voor de dagelijkse leiding, terwijl hij tezelfdertijd aan het hoofd kwam van het Departement Propaganda. Hiermee werd Verbelen de nieuwe 'nummer 1' en boegbeeld van de vvb.⁹ Hoewel de opzet van de vvb initieel niet (partij)politiek was georiënteerd, zocht de vereniging – in het bijzonder vanaf 1934, wanneer Renaat Van Thillo het voorzitterschap waarnam – steeds meer toenadering tot het Vlaams Nationaal Verbond (vNV).¹⁰ Ongetwijfeld zal ook Verbelen bijgedragen hebben tot deze voortschrijdende toenadering tussen beide organisaties, daar hij niet alleen werkzaam was binnen de vvb maar ook een vooraanstaand lid was van het vNV, wat voor Verbelen dan weer het politieke medium was, waarlangs hij uiting gaf aan zijn flamingantische overtuiging.¹¹

Na de woelige meidagen van 1940, waarin België betrokken raakte in de oorlog, nam de vvb haar vooroorlogse activiteiten al snel weer op. Ook Verbelen bleef initieel nog op post.¹² De verbinding tussen de vvb en de politiek, en de aard ervan, werd nu onverholven geëxpliciteerd. Verbelen schreef in *Volk en Staat* dat “de sport in dienst moet staan van het volk (...). Nergens meer dan in Duitschland en Italië werd de sport, de ECHTE sport naar waarde geschat en streng beoefend (...). Er gebeurde echter een groot wonder! Uit het Oosten kwam een volk, een hoogstaand broedervolk tot ons (...). De Vlamingen zullen niet ten achter blijven, zij ontwaken uit een slaap, zij gaan naast het grote broedervolk hunne heropstanding verwezenlijken.”¹³ Deze boodschap was één van de laatste wapenfeiten van Verbelen voor de vvb. Tevens markeerde ze het einde van Verbelens feitelijke bijdrage tot de Vlaamse ontvoogdingsstrijd. Volgens Verbelen kwam “het volk uit het Oosten” op het einde van de zomer van 1940 immers letterlijk tot hem. In de Boerentoren in Antwerpen, waar de kantoren van de vvb waren gevestigd, kreeg Verbelen toen naar eigen zeggen bezoek van Obersturmbannführer Leib van de Duitse ss, die hem verzocht te helpen bij de uitbouw van een Vlaamse ss en een lijst met namen van potentiële gelijkgestemden op te stellen. Bart Crombez maakt echter terecht de kritische bedenking dat dit weinig waarschijnlijk is, aangezien Verbelen uiteindelijk niet direct betrokken was bij de oprichting van de Algemene ss-Vlaanderen en er initieel ook geen hoge post in werd toebedeeld: kort na de oprichting van de Algemene

9. L. Michielsens, *De Vlaamse Voetbalbond: 1930-1944. Bijdrage tot het Archief voor de Moderne Sport (MOSAR)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, 1987, pp. 9-12, 81 en 83.
10. R. Renon, *Vlaamse Voetbalbond*, in: *NEVB [...]*, pp. 3429-3430.
11. L. Michielsens, *De Vlaamse Voetbalbond: 1930-1944 [...]*, p. 77.
12. L. Michielsens, *De Vlaamse Voetbalbond: 1930-1944 [...]*, pp. 104 en 106.
13. De sport in dienst van het volk, in: *Volk en Staat*, 21 juni 1940, zoals geciteerd in L. Michielsens, *De Vlaamse Voetbalbond: 1930-1944 [...]*, p. 120.

ss-Vlaanderen nam Verbelen ontslag uit de vvb om slechts aangesteld te worden als Sturmführer in Leuven.¹⁴

In elk geval heeft Verbelen de stap naar de collaboratie bijzonder vlot gezet. Welke motivatie lag hiervan aan de grondslag? Volgens Verbelens veelvuldig herhaalde verklaringen tientallen jaren na de feiten, kan er geen twijfel over bestaan: de collaboratie in haar geheel, en zijn persoonlijke keuze hiervoor in het bijzonder, was louter ingegeven door een reële maatschappelijke onrechtvaardigheid in België jegens de Vlamingen, en een streven om deze ongedaan te maken.¹⁵ Hoewel dit onmogelijk valt te achterhalen, zullen Verbelens flamingantische gevoelens tot op zekere hoogte de keuze om te collaboreren inderdaad wel hebben ingegeven. Maar in zowel de bronnen die blijk geven van Verbelens opvattingen tijdens WOII, als de concrete handelingen die hij in de oorlog heeft gesteld, is daar weinig van terug te vinden.

Ten eerste kunnen vraagtekens worden geplaatst bij de keuze voor de specifieke organisaties – de ss en de DeVlag – waarin Verbelen zich engageerde. Deze hadden immers geen 'Vlaams streven' als primair objectief. De collaboratie in België was immers niet uniform: *“Eén van de drijfveren voor de collaboratie was precies de vernietiging van de Belgische Staat en de realisatie van een Vlaamse Staat. Deze doelstelling scheidde de Vlaams-nationalistische collaboratie van de Groot-Duitse annexionistische collaboratiebeweging die door de SS in het ‘Germaanse’ Vlaanderen uit de grond werd gestampt.”*¹⁶ Als leidende figuur in de Algemene ss-Vlaanderen en de DeVlag, behoorde Verbelen duidelijk tot de tweede strekking. Deze keuze heeft hij bovendien bewust gemaakt. Initieel was Verbelen zoals gezegd lid van zowel het vnv als de Algemene ss-Vlaanderen. Wanneer de twee organisaties op een bepaald moment tegenover elkaar kwamen te staan,¹⁷ moest hij vroeg of laat kleur bekennen. Los van de oriëntatie op Duitsland, waren in zowel de DeVlag als de Algemene ss-Vlaanderen ook andere typerende aspecten van de nazi-ideologie terug te vinden.¹⁸ En Verbelen schaarde zich er volledig achter: *“Wij, mannen der ‘DeVlag’, gaan er vooral prat op dat wij gerekend kunnen worden tot de schaar der waarachtige nationaalsocialisten, waarvoor er geen twijfels meer bestaan en tot dewelke*

14. Brussel, SOMA, AA 1825: Interview met Robert Verbelen door Maurice De Wilde, Wenen, 11 en 12 oktober 1980 en B. Crombez, *Van “Algemeene SS Vlaanderen” tot “Germaansche SS”*. *Geschiedenis van een collaboratiebeweging*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UGent, 1993, pp. 28-29.

15. Zie verder in dit artikel: *Alles voor Vlaanderen...*, p. 209.

16. Br. De Wever, Militaire collaboratie in België tijdens de Tweede Wereldoorlog, in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden (BMGN)*, vol. 118, 2003, nr. 1, pp. 25-26.

17. B. Crombez, *Van “Algemeene SS Vlaanderen” tot “Germaansche SS” [...]*, pp. 94 en 111-112.

18. F. Seberechts, *Geschiedenis van de DeVlag [...]*, pp. 45-60 en B. Crombez, *Van “Algemeene SS Vlaanderen” tot “Germaansche SS” [...]*, pp. 92-100.

de roep van het wenkende RIJK, in zijn grote, allesomvattende beteekenis is doorgedrongen. (...) Onvoorwaardelijk is ons geloof in den Führer, dat is onze vreugde, ja... ons geluk. In geen enkel Germaansch land kristalliseerde de liefde voor Führer en Rijk zich zoozeer als in Vlaanderen.”¹⁹ En in een artikel in *De SS-Man*, het orgaan van de Algemene ss-Vlaanderen, lezen we nog: “De tijd zal de waarheid doen zegevieren! (...) Naargelang de vernietiging van het bolsjewistische leger zich zal voltrekken, naar gelang het Britsche wereldrijk verder zal afbrokkelen en vergaan en naargelang ook het Joodsche leugengespuis uit ons land wordt verwijderd, zal de vijandelijke invloed afnemen en zullen de oogen onzer menschen opengaan. (...) Wij willen niet VERGAAN in de Groot-Germaansche of Groot-Duitsche gemeenschap, wij willen er in OPGAAN.”²⁰

Ten tweede getuigen Verbelens concrete handelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog allerm minst van een Vlaams-nationalistisch streven. Zijn voornaamste activiteiten komen kort samengevat hier op neer:²¹ Vanaf de jaarwisseling 1942-1943 stond Verbelen in voor de bescherming van collaborateurs en hun naasten tegen aanslagen van het verzet. Aanleiding hiervoor vormde de moord op Verbelens vriend August Schollen. De manier van beschermen nam al snel de vorm aan van tegenacties. Deze geschiedden vanaf 1944 in de meer georganiseerde context van het Veiligheidskorps (VK), waarvan Verbelen als chef optrad. In die hoedanigheid voerden Verbelen en zijn mannen tientallen aanslagen uit, waarbij evenzoveel mensen om het leven kwamen.²² Het spreekt voor zich dat Verbelen hiermee de politieke, noch de sociale, noch de culturele ontvoogdingsstrijd van de Vlamingen vooruithielp. Integendeel, omdat Verbelen actief was in België en bovenal in Vlaanderen, trad hij in essentie op tegen zijn eigen volk. Uiteraard zag Verbelen dat zelf niet zo. Niet alleen had hij naar eigen zeggen geen andere keuze; zijn slachtoffers waren bovendien toch slechts ‘Belgische partizanen en geen trouwe Vlamingen.’²³

Wat vervolgens Verbelens handelingen in de vijftien jaar na afloop van WOII betreft, wordt het zo mogelijk nog moeilijker om in te zien hoe die in verband konden

19. R. Verbelen, De wil tot de daad, in: *Balming*, 12 december 1943. Markering in originele tekst.
20. R. Verbelen, Verraders?, in: *De SS-Man*, 15 augustus 1942. Markering in originele tekst.
21. Verbelens handelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog, waar hij zijn bekend- en beruchtheid in hoofdzaak aan te danken heeft, zijn elders al afdoende behandeld. Een aantal van de belangrijkste werken hieromtrent zijn: J. Bouveroux, *Terreur in oorlogstijd: het Limburgse drama*, Antwerpen, 1984; B. Crombez, *Van “Algemeene SS Vlaanderen” tot “Germaansche SS” [...]*; A. De Jonghe, *De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel. Vijfde deel: Salzburg voor en na. Politieonele ontwikkelingen van september 1943 tot het einde van de bezetting*, in: *Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, nr. 8, oktober 1984, pp. 5-234; F. Seberechts, *Geschiedenis van de DeVlag [...]*.
22. Brussel, SOMA, AA 281: Uiteenzetting der zaak in zake: Verbelen en konsoorten, pp. 98-102 en B. Crombez, *Van “Algemeene SS Vlaanderen” tot “Germaansche SS” [...]*, pp. 152-156.
23. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll über die Hauptverhandlung vor dem Geschwornengericht in der Strafsache gegen Robert Verbelen, pp. 101-102.

staan met de 'Vlaamse zaak'. Wanneer het Ardennenoffensief, waaraan Verbelen met zijn in de schoot van de Vlaamse Landsleiding opgerichte politiebataljon deelnam,²⁴ werd gestopt en er geen twijfel meer over bestond dat de oorlog in het Westen nu snel afgelopen zou zijn, belandde de voormalige leider van het vk via een zwerftocht in het Oostenrijkse Zell am See, nabij Salzburg.²⁵ Het is in die kleine stad dat Verbelen onder de schuilnaam Peter Mayer werd gerekruteerd door het Counter Intelligence Corps (CIC), de inlichtingendienst van het Amerikaanse leger. Van medio 1946 tot 1955, wanneer de Amerikanen vanwege het Staatsverdrag het Oostenrijks grondgebied moesten verlaten, was Verbelen actief als informant voor de Amerikanen in de Oostenrijkse hoofdstad. Hij ontwikkelde er een eigen spionagenetwerk, 'Herbert' of 'H', dat op zijn toppunt 23 spionnen telde. Mayer, zoals de Amerikanen Verbelen kenden, en zijn netwerk werden ingezet om informatie over troepen- en materiaalbewegingen van de Sovjets in en uit Hongarije en Tsjecho-Slowakije te verzamelen. Daarnaast was Verbelen ook succesvol in het leveren van informatie over mogelijke Russische overlopers. Verder diende hij informatie te verzamelen over communistische organisaties in kleine dorpjes in de Sovjet-zone van Oostenrijk, en anti-Amerikaanse propaganda, die verscheen in Wenen, te rapporteren.²⁶

De stap van Duitsgezinde collaboratie naar pro-Amerikaanse spionage – hoewel niet zelden gemaakt²⁷ – valt op zijn minst vreemd te noemen en heeft veel weg van opportunisme. Bovendien is het moeilijk te begrijpen hoe Verbelen als spion in Amerikaanse loondienst Vlaanderen van dienst kon zijn. Nochtans was het antwoord voor Verbelen zelf wederom simpel: deze zet paste in de strijd tegen het communisme en dat is een doel waarvoor ook de Vlamingen zich in de Tweede Wereldoorlog hebben ingezet.²⁸ Hij beschouwde dit dus niet als verraad aan zijn principes.

Verbelen mag met zijn werk voor de Amerikanen naar eigen zeggen dan wel geen verraad gepleegd hebben, zijn daaropvolgende activiteiten, op het einde van de jaren 1950, kunnen niet anders worden benoemd. Na een lange en turbu-

24. F. Seberechts, *De Geschiedenis van de DeVlag [...]*, p. 85 en J. Vincx, *Vlaanderen in uniform*, dl. 7, Antwerpen, 1984, p. 664.

25. F. Seberechts, *De Geschiedenis van de DeVlag [...]*, p. 87; R. Rüsselberg [= R. Verbelen], *Flanders Traum vom Reich*, Wenen, s.d., p. 138 en Brussel, SOMA, AA 1825: Interview met Robert Verbelen door Maurice De Wilde, Wenen, 11 en 12 oktober 1980.

26. N. Sher, A. Golberg & E. White, *Robert Jan Verbelen and the United States Government. A Report to the Assistant Attorney General, Criminal Division, U.S. Department of Justice*, 1988 (onuitgegeven Office of Special Investigations-rapport), pp. 20-27, 38, 42 en 51-55.

27. Zie hieromtrent o.a. R. Breitman, N. Goda, T. Naftali & R. Wolfe, *U.S. Intelligence and the Nazis*, Cambridge-New York, 2005; J. Feigin, *The Office of Special Investigations. Striving for Accountability in the Aftermath of the Holocaust*, s.l., 2006 en E. Schmidl, (ed.), *Österreich im frühen Kalten Krieg 1945-1958: Spione, Partisanen, Kriegspläne*, Wenen-Keulen-Weimar, 2000.

28. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van John Lootens met Verbelen: Interview met ex-SS-chef Verbelen, in: *Vooruit*, 24 augustus 1970.

lente periode van ongeveer 3 jaar, waarin Verbelens ontslag voor het CIC werd afgehandeld,²⁹ trad hij in 1958 in dienst van de Oostenrijkse Staatsveiligheid.³⁰ Door het gebrek aan documentatie hebben we momenteel geen goed zicht op de exacte periode noch de inhoud van Verbelens werk voor de Oostenrijkers. Op zijn proces bleef Verbelen hierover aan de oppervlakte maar hij insinueerde dat zijn werk in het verlengde lag van dat voor de Amerikanen, namelijk de strijd tegen het communisme.³¹ Volgens Wolfgang Lackner lag Verbelens werkterrein in Oostenrijkse loondienst helemaal elders: *“Verbelen war Mitglied im Rat der Nationalen, ein aus sieben Personen bestehendes rechtsgerichtetes Gremium. Der Rat war nicht nur in Deutschland aktiv. Wichtig war es für die Geheimdienste, einen Informanten in diesem neofaschistischen internationalen Rat zu wissen.”*³² Meer uitleg over deze *“Rat der Nationalen”* of over Lackners bronnen, krijgen we niet. Verschillende andere zaken wijzen echter ook in deze richting. In het bijzonder Verbelens naturalisatie tot Oostenrijker op 2 juni 1959. Het staat buiten kijf dat die er kwam met hulp van bovenaf. Naast andere aanwijzingen hiervoor,³³ verklaarde Verbelen later immers

29. Verbelen moest wegens zijn geringe waarde voor de Amerikanen worden afgedankt, maar omdat hij tezelfdertijd te veel wist over hun werkwijzen en bronnen, kon het CIC hem niet zomaar laten gaan. Daarom was er lange tijd sprake van dat Verbelen zou worden tewerkgesteld bij de inlichtingendienst van West-Duitsland, de groep rond de voormalige generaal van de Wehrmacht Reinhard Gehlen. Washington, National Archives and Records Administration (NARA), Record Group 263, box 53: Bericht aan Assistant Chief of Staff, G-2, United States Army, Europe van hoofdkwartier van het 66th CIC, 25 juli 1956; NARA, Record Group 319, box 772, vol. II.: Bericht van hoofdkwartier Region IV aan hoofdkwartier 66th CIC Group, 11 juli 1956 en N. Sher, A. Goldberg & E. White, *Robert Jan Verbelen and the United States Government. A Report to the Assistant Attorney General, Criminal Division, U.S. Department of Justice*, 1988 (onuitgegeven Office of Special Investigations-rapport), pp. 69 en 71.
30. Hoewel dit (nog) niet zwart-op-wit bewezen is, wijzen berichtgeving in de Oostenrijkse pers en mondelinge verklaringen van Oostenrijkse functionarissen in deze richting. En op zijn proces in 1965 gaf Verbelen zelf te kennen: *“1958 trat ein Vertreter der österreichischen Staatspolizei an mich heran und versuchte, meine Mitarbeit für den Staatssicherheitsdienst zu gewinnen. (...) 1958 schliesslich habe ich mein Wissen tatsächlich Österreich, das heisst dem österreichischen Staatssicherheitsdienst, zur Verfügung gestellt.”* Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll über die Hauptverhandlung [...], p. 10. De enige instantie, of liever het archief van deze instantie, die de tewerkstelling van Verbelen bij de Oostenrijkse Staatsveiligheid kan bevestigen, is de Oostenrijkse geheime dienst zelf. Na contact met het Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfung (BVT), in 2002 ontstaan uit de klassieke Staatspolizei, volgde het ongeloofwaardige antwoord dat het BVT over geen archief beschikt en dat een inzage dus niet mogelijk was. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: E-mail van NS-Meldestelle@bvt.gv.at, 22 maart 2011.
31. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll über die Hauptverhandlung [...], p. 10.
32. W. Lackner, *Wien als Drehscheibe internationaler Geheim- und Nachrichtendienste im Kalten Krieg*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Karl-Franzens-Universität Graz, 2010, pp. 65-66.
33. In dit verband is er onder andere de uitzonderlijk korte tijdsspanne van 1 maand waarin Verbelens aanvraag tot naturalisatie is goedgekeurd, het verzuim van de bevoegde ambtenaren om Verbelens achtergrond en verleden na te gaan bij de Belgische collega's, en de melding van de Belgische ambassadeur te Wenen aan minister van Buitenlandse Zaken Spaak dat een hoge ambtenaar vanuit de entourage van de Oostenrijkse bondskanselier hem persoonlijk van dit feit

zelf: "1959 erhielt ich infolge einer Empfehlung des Staatssicherheitsdienstes die österreichische Staatsbürgerschaft wegen der Verdienste an Österreich."³⁴ En waaruit die verdienste juist bestond, laat een hooggeplaatste Oostenrijkse politiefunctaris dan weer geen twijfel bestaan; toen Verbelen een aantal jaar later gearresteerd zou worden, verklaarde die onomwonden dat "Robert Verbelen was one of the best informants of the Austrian police on the activities of rightist extremist groups in Austria".³⁵ Tot slot is er het neonazistische persagentschap Neue Internationale Reportagen of NIR dat Verbelen onder de schuilnaam Jean Marais opgericht had en waarvan hij expliciet aangaf dat het kon gebruikt worden als dekmantel voor spionageactiviteiten.³⁶ Het lijkt dan ook zeer waarschijnlijk dat deze activiteiten betrekking hadden op inlichtingenverzameling binnen het rechts-extremistische milieu en niet pasten in de strijd tegen het communisme.

Indien het waar is dat Verbelens werk bij de Oostenrijkers erin bestond te spioneren in neonazistische organisaties,³⁷ dan betekende dit een eerder laconieke zet in het parcours van Verbelen en doet dit op zijn minst afbreuk aan zijn (latere) idealistische retoriek. Met dit werk heeft Verbelen de 'Vlaamse strijd' allerminst geholpen. Integendeel, de kringen waarin hij vermoedelijk spioneerde bestonden hoofdzakelijk uit gelijkgezinden uit de oorlog, die er, in een ruimer kader, dezelfde (nationalistische) ideologie en denkbelden op nahielden.

ALLES VOOR VLAANDEREN...

De NIR van Verbelen mag in werkelijkheid dan wel een spionage-instrument geweest zijn, voor de buitenwereld leek het een neonazistisch persagentschap. Verbelens activiteiten onder de schuilnaam Jean Marais vormden dan ook de aanleiding voor zijn arrestatie op 12 april 1962. Simon Wiesenthal volgde diens doen en laten immers al geruime tijd en kwam via Hubert Halin, hoofd van de Union International de la Résistance et de la Deportation (UIRD), te weten dat het hier Robert Verbelen, een gezochte oorlogsmisdadiger, betrof. Doordat Verbelen Oostenrijks staatsburger was, kon hij niet worden uitgeleverd aan België en zou

op de hoogte had gebracht. Wenen, Wiener Stadt- und Landesarchiv (WSLA): Stenografisch verslag van de gemeenteraad van 3 mei 1963, pp. 96-97; Wenen, WSLA: Notulen van de gemeenteraad-zitting van 22 juni 1962, p. 4; Parlementaire Vragen en Antwoorden (PVA): Senaat, 1961-1962, p. 1081 en Brussel, Archief Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken (FOD BZ), diplomatiek archief, dossier 17159 (affaire Verbelen 1962-1975): Bericht van de ambassadeur in Wenen aan de minister van Buitenlandse Zaken, 25 april 1962.

34. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll über die Hauptverhandlung vor dem Geschwornengericht in der Strafsache gegen Robert Verbelen, p. 11.
35. Washington, NARA, Record Group 263, box 53: Rapport van 20 april 1962.
36. Wenen, Wiesenthal Archiv (WA), dossier Verbelen, NIR, (datum onbekend).
37. Het heeft hier wel alle schijn van, maar opnieuw geldt dat, zolang de bronnen van het BVT met betrekking tot Verbelen ontoegankelijk zijn, vragen omtrent de aard van Verbelens werk voor de Oostenrijkers geen definitief antwoord krijgen. Zie ook voetnoot 30.

hij in Oostenrijk worden berecht. Bijna 5 jaar, tot op 29 november 1965, wanneer zijn (tweede) proces wegens oorlogsmisdaden voor een assisenjury van start ging, bleef Verbelen in voorhechtenis.³⁸ Verbelens arrestatie en rechtszaak maakten van hem een publiek bekend figuur. Voor Verbelen betekende het ook het begin van een legitimerende discours- en identiteitsontwikkeling, waaraan hij tot aan zijn dood zou blijven werken.

Proces in Wenen

Op zijn proces werd Verbelen wegens het doorgeven van bevelen, aanwezigheid bij de moorden en onder schot houden van de slachtoffers, beschuldigd van medeplichtigheid, in de hoedanigheid van aanstichter en niet van bevelontvanger, aan de moord op 7 mensen, verspreid over 5 feiten. De straf voor dergelijke feiten is volgens het Oostenrijkse strafrecht levenslange opsluiting, en dit werd dan ook door het Openbaar Ministerie geëist.³⁹ Het verweer van de verdediging hiertegen steunde op drie pijlers.⁴⁰

38. N. Sher, A. Golberg & E. White, *Robert Jan Verbelen and the United States Government [...]*, p. 77; Wenen, WA, dossier Verbelen: Question posée a Monsieur le ministre de la Justice en Wenen, Justitiepaleis Wenen (JW), proces-Verbelen: Handakten der Oberstaatsanwalt Wien, bericht van de Erste Staatsanwalt Wien aan de Oberstaatsanwaltschaft Wien, 13 april 1962. In 1947 was tegen Verbelen en 61 medebeklaagden reeds een eerste rechtsgeding aangespannen in België. De zevende kamer van de krijgsraad van de provincie Brabant veroordeelde Verbelen toen bij verstek tot de doodstraf met de kogel. Brussel, SOMA, AA 282: Arrest van de krijgsraad inzake Verbelen en konsoorten, pp. 1 en 100. Het hier besproken proces in Wenen is met andere woorden het 'tweede' proces-Verbelen. Omdat Verbelen zelf de rechtszaak in België in 1947 niet beschouwde als een echt proces en de rechtbank niet erkende, benoemde hij zijn proces in 1965 echter consequent als zijn eerste (en enige) proces.
39. Wenen, JW, proces-Verbelen: Handakten der Oberstaatsanwalt Wien, Anklageschrift, Begründung, p. 37. Deze 5 feiten waren maar een fractie van de misdaden die Verbelen in België ten laste gelegd geworden zijn en waarvoor hij uiteindelijk ook veroordeeld was. Het ging over meer dan honderd doden, verspreid over tientallen acties. Brussel, SOMA, AA 282: Arrest van de krijgsraad inzake Verbelen en konsoorten. De redenen waarom slechts 5 feiten op het Weense proces behandeld zijn, houden vooral verband met verjaringskwesties en de moeilijke bewijsbaarheid van een aantal feiten. Wenen, JW, proces-Verbelen: Handakten der Oberstaatsanwalt Wien, bericht van de Erste Staatsanwalt Wien aan de Oberstaatsanwaltschaft Wien, 23 augustus 1962.
40. De verdedigingsstrategie voor Verbelen werd door zijn advocaat, Erich Führer, samen met Rolf Wilkening en Jef Van de Wiele, de grondleggers van de DeVlag, opgesteld in een tiental dagen in Stuttgart, in de woning van Jean Prevoo die eveneens lid was van de DeVlag en het VK in het bijzonder. Brussel, Veiligheid van de Staat – Sûreté de l'Etat (VSSE), dossier ICV/II/N: Verslag nrs. 2053 en 2057, 18 juli 1969; F. Seberechts, *Geschiedenis van de DeVlag [...]*, p. 14; Brussel, SOMA, AA 281: Uiteenzetting der zaak in zake: Verbelen en konsoorten, pp. 114-115. Volgens Verbelen was het uiteindelijk Van de Wiele en niet Führer die zijn stempel had gedrukt op het verdedigingsplan. Dit valt enerzijds te verklaren door het feit dat Van de Wiele uiteraard veel beter op de hoogte was van wat zich juist afgespeeld had tijdens de oorlog. Door de controle over het plan naar zich toe te trekken, probeerde Van de Wiele zichzelf anderzijds in te dekken. Verbelen verhaalde achteraf persoonlijk aan een informant van de Staatsveiligheid, waarvan deze informatie afkomstig is, dat Van de Wiele niet erg op zijn gemak was met het proces. Verbelen stelde immers dat achter

De eerste was die van de zogenaamde '*Befehlsnotstand*'.⁴¹ Wanneer Verbelen over elk van de gevallen waarvoor hij terechtstond, apart werd ondervraagd, stelde hij telkens expliciet dat hij zich niet aan de *gegeven bevelen* kon onttrekken en ze wel *moest* doorgeven. Dit zou enerzijds hebben betekend dat de moordbevelen er nooit op zijn initiatief gekomen zijn en anderzijds dat hij ook niet geweigerd kon hebben om ze naar zijn ondergeschikten door te spelen, omdat anders zijn eigen leven op het spel stond. Verbelen gaf ook aan tijdens de oorlog verschillende keren zijn morele bezwaren geuit te hebben.⁴²

Daarnaast beriep de voormalige zaakleider van de DeVlag zich veelvuldig op het volkenrecht en meer specifiek het oorlogsrecht, dat er deel van uitmaakt: indien de bezetter van een land wordt aangevallen door ongeregelde troepen, heeft de bezetter het recht te reageren met vergeldingsmaatregelen. Volgens Verbelen dienden zijn acties die hij met het VK had uitgevoerd, dan ook beschouwd te worden als gelegitimeerde represailles.⁴³

Als het inroepen van de *Befehlsnotstand* en het volkerenrecht diende om de concrete acties te legitimeren, dan was de strijd voor Vlaanderen tegen de "*französischen Nationalisten die stets die grössten Feinde der Flamen gewesen sind*",⁴⁴ echter het ruimere kader waarin Verbelens daden tijdens de oorlog, en volgens hemzelf de hele collaboratie, moesten begrepen worden: "*Ich gehe vom Standpunkt aus, dass alle Taten die ich bestellt habe, ich im Rahmen des flämischen Volkskampfes gestellt habe. Und wenn die Damen und Herren Geschwornen ¼ Jahrhundert nach den Ereignissen über diese meine damaligen Handlungen als Flame zu Gericht sitzen müssen, so bin ich überzeugt dass sie selbst es sind, die wissen wollen, was sich damals wirklich alles abgespielt hat. Was es mit der flämischen Bewegung für eine Bewandtnis hatte und was das auslösende Element meiner Handlungen gewesen ist.*"⁴⁵ Verbelens fundamentele

vele acties van het VK, die door de Dienststelle Jungclaus of de Sicherheitsdienst (SD) bevolen waren, het initiatief van Van de Wiele school. Daarnaast had Van de Wiele ook vaak rechtstreeks aan Verbelen opgedragen vergeldingsacties uit te voeren. Nog volgens Verbelen, streefde Van de Wiele met verschillende van deze acties persoonlijke belangen na, zoals het uit de weg ruimen van politieke tegenstanders. Op een bepaald moment zou Van de Wiele Verbelen zelfs verzocht hebben om een aantal vooraanstaande VNV'ers te vermoorden. Naar eigen zeggen weigerde Verbelen verschillende van deze bevelen uit te voeren, wat de spanning tussen beide leiders verhoogde. Bijgevolg had Van de Wiele nog meer reden om het proces-Verbelen nauwgezet voor te bereiden en met argusogen te volgen. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nrs. 2053 en 2057, 18 juli 1969.

41. Van Dale geeft de volgende omschrijving voor '*Befehlsnotstand*': "*noodzaak om een gegeven bevel ondanks gewetensconflict onvoorwaardelijk op te volgen, gewetensconflict bij een bevel*". Van Dale Grote woordenboeken, versie 5.0 (digitale versie).
42. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], bv. pp. 78, 80-81, 90, 97-99, 168 en 194.
43. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], bv. pp. 33-34, 50 en 68-69.
44. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], p. 15.
45. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], pp. 15-16.

argumentatie is uiteindelijk tot dit punt te herleiden. Zonder deze persoonlijke overtuiging en drijfveer, zou Verbelen nooit in de collaboratie gestapt zijn; tenminste, zo zei hij zelf.⁴⁶ Dit flamingantische argument is bijgevolg cruciaal. Zonder deze ultieme legitimatie zijn de daden van Verbelen niet anders te begrijpen dan koelbloedige moorden in naam van en samen met de bezetter, van wie hij – omdat hij vrijwillig voor de Duitse rangen gekozen had – deel uitmaakte. Het is daarom niet verwonderlijk dat het argument, dat de Vlamingen decennialang door de Franstaligen in België onderdrukt zijn en dat hen al die tijd groot onrecht aangedaan is – niet het minst tijdens de repressie na de oorlog –, als een mantra terugkeerde in het betoog van de verdediging.

Wanneer Verbelen op de tweede zittingsdag de kans kreeg om zich voor zijn daden te verantwoorden, begon hij dan ook volledig *off topic* met de legitimiteit van de Belgische repressie in haar geheel, en de krijgsraden in het bijzonder, in vraag te stellen: *“die damaligen Gerichte waren keine normalen Gerichte, sondern Sondergerichte, die ins Leben gerufen waren, um die sogenannten Kollaborateure (...) aburteilen zu können und leider Gottes im Sinne der damaligen Revanche. Das Kriegsgericht (...) war zusammengestellt aus Feinden von mir.”*⁴⁷ En nog: *“In jedem Jahr wurden zehntausende schwer bestraft zu 20 Jahren, lebenslang, Todesurteile wurden am laufenden Band gefällt”*.⁴⁸ Hiermee probeerde Verbelen niet alleen aan te tonen dat de repressie anti-Vlaams zou zijn geweest, maar ook dat de collaboratie geen zaak van een kleine minderheid geweest was. Hij noemde verscheidene cijfers, waaronder dat van 440 000 aangelegde strafdossiers tegen collaborateurs tegen juli 1946.⁴⁹ Niet alleen was dit cijfer overdreven – met verwijzing naar de studie van John Gilissen, stelt Koen Aerts vast dat tussen 18 september 1944 en 31 december 1949 346 283 strafdossiers geopend zijn –,⁵⁰ Verbelen vermeldde ook niet welk percentage van de totale bevolking dit uitmaakte of hoeveel procent Vlamingen hierbij zaten. Hij zei evenmin dat dit aantal dossiers niet overeenkwam met het aantal individuen of dat het overgrote deel hiervan gewoon werd geklasseerd. Laat staan dat Verbelen een vergelijking maakte met het buitenland. Aerts besluit dan ook dat dit slechts schijnbaar een groot cijfer was.⁵¹ Verbelen bediende zich dus tijdens de tweede berechting van zijn collaboratie van het retroactieve argument, als zou de eerste

46. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], pp. 21-22.

47. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], pp. 19-20.

48. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], p. 22.

49. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], p. 22.

50. K. Aerts, *“Repressie zonder maat of einde?” De juridische re-integratie van incivieken in de Belgische Staat na de Tweede Wereldoorlog*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, Universiteit Gent, 2011, p. 98.

51. K. Aerts, *“Repressie zonder maat of einde?”* [...], p. 98.

berechting een Franstalige wraakoefening geweest zijn, om zijn daden *tijdens* de oorlog goed te praten. Dit maakt Verbelen tot een vooraanstaande exponent van wat Aerts de *"klaagcultuur"* noemt, die gebruikmaakte van deze omgekeerde causaliteit.⁵² Voor de jury in Oostenrijk zullen deze nuances wel verloren gegaan zijn. Ongetwijfeld was het de boodschap van Verbelen, *"daß in diesem Kampf die Seele des flämischen Volkes sich gespiegelt hat"*,⁵³ die blijven hangen is.⁵⁴

Pas nadat hij de jury op de hoogte had gesteld van zijn visie op de strafrechtelijke vervolging van de collaboratie in België (en daarbij op geen enkel moment onderbroken werd door de voorzitter), ging Verbelen over op de motivatie achter de collaboratie. Hij ging daarbij terug tot het ontstaan van België: *"Daß die Flamen seit 1830, seit dem Entstehen des belgischen Staates für ihre Gleichberechtigung kämpfen, das ist nicht (...) eine Behauptung von mir, sondern eine geschichtliche Wahrheit"*.⁵⁵ Dan volgde het gekende verhaal waarbij, ondanks een Vlaamse meerderheid, het een kleine Franstalige elite was, die België bestuurde,⁵⁶ vanwaar Verbelen overging naar het activisme en de Frontbeweging als drijvende kracht achter het Vlaams-nationalisme. En over de berechting van het activisme na de Eerste Wereldoorlog: *"Auch damals hatten diese Todesurteile weniger mit der Gerechtigkeit zu tun, als mit der Absicht, das flämische Gleichberechtigungsbestreben tödlich zu treffen"*.⁵⁷ Via de Bormsverkiezing belandde Verbelen uiteindelijk bij de collaboratie van het Vlaams-nationalisme tijdens de Tweede Wereldoorlog, die er volgens hem gekomen is uit naïef idealisme. Men geloofde dat het Duitse Rijk de Vlamingen zelfbeschikking zou verlenen: *"wir wurden nun in das Lager Deutschland hineingedrängt durch die Tatsache, dass diese nun dort die Macht hatten und wir von Deutschland hofften, unsere*

52. K. Aerts, *"Repressie zonder maat of einde?"* [...], pp. 38-48. Verbelen bediende zich niet alleen van dit klaag-discours, hij hield het omgekeerd ook in stand. Aerts vat het bondig als volgt samen: *"Dat soort clichématige identiteitsvorming heeft er niettemin voor gezorgd dat de heersende beeldvorming over de bestraffing van de collaboratie lange tijd voornamelijk een Vlaams(-nationalistische) was waarbij de bestraffing gepercipieerd werd als een Belgische of zelfs francofone afrekening met de Vlaamse beweging."* K. Aerts, *"Repressie zonder maat of einde?"* [...], p. 36.

53. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], p. 22.

54. In een interview dat Verbelen later gaf aan *De Post*, zei hij over de Belgische repressie en het gebruik ervan als argument op zijn proces in 1965: *"Moet u zich voorstellen welk een indruk het maakte op de juryleden, toen ik hen vertelde dat ik op welgeteld acht minuten tijd ter dood was veroordeeld. De mensen hier zijn niet gek. Zij konden zich dan ook wel een beeld vormen van de gang van zaken in België onmiddellijk na de oorlog."* Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van Hugo Genbrugge met Verbelen: Meesterspion Verbelen biecht op, in: *De Post*, 11 april 1971. Maar dat was natuurlijk juist het probleem: de juryleden konden dit niet. Verbelen speelde bijgevolg bijzonder handig in op de gebrekkige kennis van de jury door met veel overtuigingskracht zijn versie van en visie op de Belgische repressie te brengen.

55. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], p. 23.

56. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], pp. 23-24.

57. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], p. 26.

*Recht zu bekommen. (...) aber sollten die Machthaber des Deutschen Reiches wirklich anderes im Sinne gehabt haben als das, was man uns versprach, so ist das wohl nicht die Schuld der Betrogenen, sondern der Betrüger“.*⁵⁸

Doorheen deze geschiedenis stond de onderdrukking van Vlaanderen centraal. Telkenmale herhaalde Verbelen hoe gegrond en eerlijk de Vlaamse strijd was. Verscheidene keren onderstreepte de beklaagde de geweldloze manier waarop de Vlamingen hun eisen kracht wilden bijzetten.⁵⁹ Anderzijds verbond hij wel consequent het flamingantische argument aan dat van de legitieme strijd tegen wat hij de 'guerrillastrijders' noemde. Niet zelden had hij het dan ook over 'die belgischen Partisanen'.⁶⁰

Verbelen schreef zich dus onomwonden in, in het gekende discours van de strijd voor een Vlaamse natie, om zijn daden tijdens de Tweede Wereldoorlog te vergoelijken. Lode Wils heeft dit krachtig samengevat, maar voegt er een cruciale opmerking aan toe, die treffend weergeeft wat ook op het Weense proces-Verbelen tot uiting kwam: *“In de flamingantische versie is België in 1830 door de Mogendheden geschapen uit het niet. (...) In chronologische volgorde komen dan de Belgische Revolutie als een anti-Vlaamse opzet, arm Vlaanderen onder een Waals bestuur in de negentiende eeuw, de taalverdrukking die culmineerde in de IJzertragedie, ten slotte de vervolging van ‘Vlaamse idealisten’ na elk van de twee wereldoorlogen. Wat een natie samenbindt, is niet zozeer haar verleden als de herinnering aan dat verleden, met andere woorden het verhaal over het verleden.”*⁶¹ Op zijn proces zette Verbelen expliciet de (Belgische) geschiedenis – zijn versie van deze geschiedenis – in als wapen.⁶² Door dit te doen,

58. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], pp. 31 en 120.

59. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], pp. 23-31.

60. Zie bv. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], pp. 29 en 39.

61. L. Wils, *Van de Belgische naar de Vlaamse natie. Een geschiedenis van de Vlaamse beweging*, Leuven, 2009, p. 34.

62. Er moet hier op gewezen worden dat in deze rechtszaak, onder andere doordat de Oostenrijkse lekenjury onwetend was over de Belgische oorlogscontext en door de mangelde bewijsvoering van de openbare aanklager, er meer dan gewoonlijk werd afgeweken van de kwestie waar het eigenlijk om ging, of om zou moeten gegaan zijn. Het kader waarbinnen de feiten waarvoor Verbelen terechtstond zich afgespeeld hadden, kreeg niet zelden meer aandacht dan de feiten zelf. Bijgevolg trad er een verschuiving op van het domein van het recht naar dat van de geschiedwetenschap. Over dit fenomeen, zie E. Haberer, *History and Justice: Paradigms of the Prosecution of Nazi Crimes*, in: *Holocaust and Genocide Studies*, nr. 19, 2005, pp. 487-519. Het flamingantische verhaal dat Verbelen bracht in zijn monoloog aan het begin van de rechtszaak werd op de 10de zittingsdag overigens nog eens overgedaan door de ex-jezuïet Marcel Brauns, die speciaal *“von der Verteidigung darüber geführt worden ist, (...) über die Verhältnisse in Belgien Zeugnis zu geben, wie sie damals, vor dem 2. Weltkrieg und während des 2. Weltkrieges waren, insbesondere die Verhältnisse zwischen Flamen und Wallonen.”* Zo mogelijk deed Brauns dit met nog meer enthousiasme dan Verbelen, op het karikaturale af: Brauns haalde er een kaart van België bij en even later hief hij de eerste regels van de *Vlaamse Leeuw* aan. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], pp. 227, 230 en 232. Het optreden van Brauns was dermate excentriek, dat

nam hij de rol van historicus op zich en creëerde als dusdanig een eigen legitimerend en identiteitsbepalend verhaal. Op die manier schakelde hij zich niet enkel in, in dit flamingantische discours, maar hielp hij het tevens te construeren. Omdat dit alles echter gebeurde in de context van een rechtszaak, werd op het proces-Verbelen bijgevolg niet alleen over de daden van een persoon geoordeeld: op de laatste zittingsdag vóór de beraadslagingen wilde de verdediging nog passages uit Theo Luyckx' *Politieke geschiedenis van België* laten voorlezen. De openbare aanklager maakte hiertegen bezwaar omdat "*der Volkstumskampf hier nicht ist angeklagt*".⁶³ Aangeklaagd was ze niet, maar beoordeeld wel: willens nillens werd de alternatieve geschiedenis van Verbelen gekoppeld aan het verdict van de jury. Omdat dit vonnis een vrijspraak bepaalde,⁶⁴ zou Verbelen deze koppeling naderhand expliciteren en uitbuiten in de constructie van zijn Vlaamse identiteit.

Verbelens Traum von Flandern. Een leven in functie van een mythe

Met de fundamentele strekking van de verdediging op zijn proces in Wenen was de basis gelegd voor Verbelens profilering als Vlaamse idealist en voorman. Nadien zou hij zich steeds uitgesprokener als dusdanig profileren. Eerder hebben we gezien dat Verbelen, die zijn literaire capaciteiten nu om den brode aanwendde,⁶⁵ sinds ongeveer halverwege de jaren 1950 – oprecht dan wel met een dubbele agenda – actief was op het Oostenrijkse, en bij uitbreiding Europese, extreem-rechtse en neonazistische toneel. Deze draad pakte hij na zijn vrijspraak weer op. Vooral voor de Arbeitsgemeinschaft für demokratische Politik (AFP; voorheen Aktionsgemeinschaft für Politik), die werd opgericht in 1963 en nog steeds bestaat, zette Verbelen zich in. De AFP is een rechts-extremistische vereniging, die zichzelf percipieert als een partij, hoewel ze niet bij verkiezingen aantreedt. De AFP organiseert dan ook vooral ideologisch getinte, culturele activiteiten. Zo organiseert ze discussieavonden, voordrachten, jeugdkampen, concerten enz. Sinds 1966 organiseert de AFP jaarlijks haar Politische Akademie, waarbij, verspreid over een aantal dagen, vertegenwoordigers van het rechts-extremisme en neonazisme in Europa samenkomen om te luisteren naar voordrachten.⁶⁶ Van 1974 tot en met 1988, twee jaar voor zijn dood, heeft Verbelen met uitzondering van 1979, 1982, 1984 en 1987 op elke bij-

zijn getuigenis zelfs in de Belgische senaat werd besproken, waar gevraagd werd tegen hem op te treden. PVA: Senaat, 1965-1966, 13 januari 1966, p. 505.

63. Brussel, SOMA, AA 280: Protokoll [...], p. 309.

64. Wenen, Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (DÖW), bestand nr. 21372: Urteil gegen Robert Jan Verbelen, pp. 1-5.

65. Tot aan zijn dood legde Verbelen zich toe op het schrijven van spionageromans, die min of meer waren gebaseerd op zijn eigen leven. Alles bij elkaar heeft Verbelen een 15-tal boeken geschreven, alle in het Duits. De meeste zijn in verschillende talen vertaald.

66. Wenen, DÖW (ed.), *Handbuch des österreichischen Rechtsextremismus*, Wenen, 1994, pp. 110-118.

FLANDERNS TRAUM VOM REICH

VON ROLAND RÜSSELBERG

eenkomst ook een voordracht gehouden.⁶⁷ Hoewel de titels van zijn voordrachten soms een weinig politiek-ideologisch vervolg beloofden (bv. *Apropos: Gott*, 1980 en *Liebe – Erotik – Seks*, 1974), wordt toch duidelijk dat Verbelen zich vooral met twee specifieke thema's bezighield. Enerzijds was dit het communisme (*Kommen die Russen?*, 1977; *Sowjetische Geheimdienste auf der Iberischen Halbinsel*, 1975) en anderzijds het Vlaams-nationalisme (*Till Eulenspiegel – Der Geist Flanderns*, 1976; *Hat das Volksbewusstsein noch einen Sinn?*, 1983; *Unsterbliches Flandern*, 1978).⁶⁸ Verbelen beperkte zich echter geenszins tot de bijeenkomsten van de AFP voor zijn redevoeringen. Zo was er bijvoorbeeld nog zijn voordracht *Flamenkampf – Flamenschicksal*, die hij in 1979 op uitnodiging van de Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) en de Nationaldemokratische Partei (NDP)⁶⁹ in Gols, in de deelstaat Burgenland, heeft gehouden. Ook het jaar erop kwam hij op uitnodiging van de FPÖ in Schörfling am Attersee, niet ver van Salzburg, spreken.⁷⁰ En in 1978 woonde hij in de buurt van München een grootscheeps treffen van extreem-rechtse organisaties uit heel Europa bij. Hij sprak er voor 500 man. Onderwerp van Verbelens redevoering was zijn proces en zijn literaire werk.⁷¹ De meeste van Verbelens spreekbeurten hadden echter de 'Vlaamse strijd' als onderwerp. Kamiel Van Damme van de Gentse Vlaamse Militanten Orde (VMO)-afdeling wist na een bezoek aan Verbelen te vertellen dat die laatste "veel voordrachten geeft over de ware toedracht van de Vlaamse beweging".⁷² Verbelen bracht zijn opvattingen over het communisme, Vlaanderen en zijn eeuwige vijand, het verzet, niet enkel verbaal; ook schriftelijk liet hij in extreem-rechtse kringen veelvuldig van zich horen.⁷³

67. "Die AFP-Akademien – 1974 bis 2009", <http://www.stopptdierechten.at/wp-content/uploads/programmderafp-akademien.pdf>, geraadpleegd op 26 juli 2011. De website waarvan deze informatie komt, heeft voor 1974 tot en met 2009 de namen van alle sprekers en de titels van hun voordrachten op de Politische Akademien van de AFP opgelijst. Als bron vermeldt de website de aankondigingen van de Politische Akademien door de AFP zelf. We hebben dus geen reden om aan deze informatie te twifelen. Bovendien zijn de meeste titels van de voordrachten ook terug te vinden in DÖW (ed.), *Handbuch des österreichischen Rechtsextremismus [...]*, pp. 111-114. Deze komen overeen met de titels op de website. Voor de jaren vóór 1974 en voor 1982 is geen informatie voorhanden. Het is uiteraard echter zeer goed mogelijk dat Verbelen ook op deze jaargangen heeft gesproken.
68. "Die AFP-Akademien – 1974 bis 2009", <http://www.stopptdierechten.at/wp-content/uploads/programmderafp-akademien.pdf>, geraadpleegd op 26 juli 2011.
69. De Nationaldemokratische Partei (NDP) was in 1966 afgesplitst van de Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ), die dan nog geen extreem-rechtse partij was, en werd in 1988 verboden wegens haar kwalificatie als neonazistische organisatie. <http://www.doew.at>, geraadpleegd op 16 juli 2011.
70. DÖW (ed.), *Handbuch des österreichischen Rechtsextremismus [...]*, p. 325.
71. Brussel, VSSE, dossier 422.382: Telexbericht van 11 september 1978 en verslag nr. 7548, 7 november 1978.
72. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nr. 9246, 15 oktober 1968.
73. Verbelen leende zijn pen aan bladen als *Kommentare zum Zeitgeschehen*, *Wiener Beobachter*, *Kärntner Nachrichten*, *Huttenbriefe für Volkstum, Kultur, Wahrheit und Recht* en *Halt* van de expli-

Voor Verbelen bleef het echter niet bij spreekbeurten en stukken in rechts-extremistische kringen om blijk te geven van zijn Vlaamsgezindheid. Elke kans die zich aanbood, om zijn versie van de feiten te geven, greep Verbelen met beide handen. En kansen kreeg Verbelen genoeg. Veelvuldig werd hij geïnterviewd door zowel Belgische als Oostenrijkse journalisten.⁷⁴ Reeds in 1970 en 1971 volgden er twee grote interviews met Verbelen, door respectievelijk John Lootens voor *Vooruit* en Hugo Genbrugge voor *De Post*. De eerste vaststelling die de journalist van dat laatste tijdschrift maakte, was dat Verbelen over zichzelf sprak in de derde persoon.⁷⁵ Verbelen keek met andere woorden met een zekere afstand naar zichzelf en zijn daden, waarbij een geïdealiseerd beeld niet veraf was. Voorts beschreef Genbrugge de ruimtelijke omgeving waarin het interview plaatsvond: *"Aan de wand van de eenvoudig bemeubelde woonkamer in de huurkazerne waar Verbelen leeft en werkt, hangt een meter hoog schild waarop de Vlaamse leeuw nog steeds klauwt"*.⁷⁶ Het was volgens de reporter symptomatisch voor de rest van het gesprek: hoewel Genbrugge eigenlijk naar Wenen afgereisd was met de bedoeling om met Verbelen over zijn laatste boek te spreken, kwam daar niet veel van in huis. Eens de woorden 'Vlaanderen' en 'oorlog' eruit waren, was Verbelen niet meer te houden: *"Reeds in het begin kregen wij de synthese van het zeven uur durend gesprek. Het verleden – de oorlog – Vlaanderen."*⁷⁷ Hoewel de journalist wel probeerde om het over zijn boeken te hebben, herleidde Verbelen het gesprek zelf steeds weer tot de oorlog, zijn vijanden, zijn proces, en bovenal zijn voorliefde voor Vlaanderen: *"Jeugdherinneringen ophalen, ergens in een drukbezochte en gezellige Bierstube in Wenen. Een groot glas schuimend bier op tafel. Maar het wordt nauwelijks aangeraakt. Verbelen wil overtuigen. Namen van Vlaamse schrijvers uit de heimat rollen over zijn lippen: Timmermans, Streuvels, De Pillecijn, Verschaeve, Rodenbach, Gezelle."*⁷⁸ Genbrugge besloot dan ook dat Verbelen anno 1971 nog niets aan zijn strijdlust had ingeboet.⁷⁹ Wel integendeel; ook Lootens moest een jaar eerder vaststellen dat Verbelen er alleen maar radicaler en vastberadener op geworden was: *"Uit alles wat de gewezen chef van de Vlaamse*

ciet racistische en neonazistische Volksbewegung gegen überfremdung. Dit zijn stuk voor stuk rechts-extremistische periodieken. DÖW (ed.), *Handbuch des österreichischen Rechtsextremismus [...]*, pp. 119-122, 127-130, 211-215 en 325.

74. Naast de twee hier besproken interviews voor *De Post* en *Vooruit* is er bijvoorbeeld nog dat voor *Wochenpresse* en de documentaire rond Verbelen op de Österreichischer Rundfunk (ORF), de Oostenrijkse staats televisie. Interview van Elisabeth Horvath met Verbelen: Ein Trauerspiel, in: *Wochenpresse*, 24 juni 1988 en ORF, Inlandsreport, "Spion von gestern", 23 juni 1988.
75. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van Hugo Genbrugge met Verbelen: Meesterspion Verbelen biecht op, in: *De Post*, 11 april 1971.
76. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van Hugo Genbrugge met Verbelen [...].
77. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van Hugo Genbrugge met Verbelen [...].
78. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van Hugo Genbrugge met Verbelen [...].
79. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van Hugo Genbrugge met Verbelen [...].

SS te zeggen heeft blijkt, dat hij na al die jaren van niets spijt heeft. Integendeel, niet de nazi's, maar de weerstanders hebben volgens hem terreur gezaaid in Vlaanderen. (...) De taal van Verbelen is de taal die we tijdens de bezetting hoorden, ongewijzigd, even arrogant, doordrongen van typische 'SS-logika'."⁸⁰ Zowel Genbrugge als Lootens vroegen zich tot slot af of Verbelen dan niet naar Vlaanderen wilde terugkeren. In het interview met de journalist van *Vooruit* antwoordde hij als volgt: *"Ik geef toe dat ik soms heimwee heb. Ik heb mijn volk liefgehad en de gedachte naar Vlaanderen terug te keren...ja, in zekere mate lokt dat mij. (...) Waarschijnlijk zou een zelfbewust en volksbewust Vlaanderen me aanlokken. Het Vlaanderen van heden echter doet het niet. En dan is er nog dat België met zijn nauwelijks verholen verachting voor het schone Vlaamse volk. Neen, liever Oostenrijk. Wat ik voor Vlaanderen kan doen, zal ik vanuit Oostenrijk doen."*⁸¹ Het Vlaanderen dat Verbelen liefhad en koesterde, was met andere woorden een Vlaanderen uit Verbelens geheugen, dat nog maar weinig uitstaans had met de realiteit, die ondertussen sterk was veranderd. Verbelen hield zijn oude romantische strijd vol. Het beeld dat Genbrugge uiteindelijk aan Verbelen overhield, was dan ook bijzonder treffend: *"diep weggedoken in zijn zetel, telkens met brede armgebaren zijn woorden onderlijnend, ratelt Verbelen zijn story af. Het is een roman, waarin delen van de waarheid gestaafd worden met controleerbare feiten, maar waarin ook de eigen visie op het gebeuren en de rechtvaardiging van eigen daden op een handige wijze verweven zijn. Voor hem is het verleden niet dood. 1944 was pas gisteren. En de ineenstorting van een grootheidsdroom is nog steeds moeilijk te verwerken."*⁸²

Naast interviews en spreekbeurten, die er steeds kwamen op vraag van derden, ondernam Verbelen ook zelf stappen om de wereld zijn waarheid, in het bijzonder dan met betrekking tot Vlaanderen, deelachtig te maken. Daartoe schreef hij zoals vermeld artikels in extreem-rechtse bladen. Waar deze echter eerder algemene beschouwingen betroffen, bracht Verbelen in 1968 daarentegen een pamflet uit, dat louter zijn eigen wedervaren in verband met het Weense proces behandelde. Aanleiding voor de publicatie waren een bezoek van Kamiel Van Damme van de vmo-Gent en het destijds nog op handen zijnde tweede Weense proces.⁸³ Als titel kreeg het geschrift de ss-leuze *"Mijn eer is trouw"* mee. In de openingspassage ervan, valt het volgende te lezen: *"Als de Belgen, en zelfs de resistentialisten [sic] als*

80. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van John Lootens met Verbelen: Interview met ex-SS-chef Verbelen, in: *Vooruit*, 23 en 24 augustus 1970.

81. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van John Lootens met Verbelen [...].

82. Brussel, SOMA, BD KA 37: Interview van Hugo Genbrugge met Verbelen [...].

83. De vrijspraak uit 1965 werd door het Oberste Gerichtshof op 11 mei 1967 immers vernietigd. Daarom werden er voorbereidingen getroffen om Verbelen een tweede maal in Wenen te berechten. Omdat de procedure echter bleef aanslepen, waren de feiten op een gegeven moment verjaard en is dit derde proces er nooit gekomen.

een Halin en Cie en zelfs Simon Wiesenthal zich zo ijverig voor dit tweede Verbelen-proces inzetten, en in het buitenland daarvoor een zekere interesse te bespeuren valt, dan kunnen wij, Vlamingen, toch niet onbewogen blijven toekijken, daar het hier niet enkel gaat om een Vlaming, die aan onze zijde streed, maar klaarblijkelijk ook om een openlijke aanval tegen allen die tijdens de tweede wereldoorlog voor Vlaanderen gevochten hebben, en niet tegen Vlaanderen of tegen het welzijn van ons volk. Daarom hebben we besloten ons deze keer met het Verbelen-proces te bemoeien en alle afzijdigheid te laten varen. Want we hebben vastgesteld dat het deze keer weer tegen ons allemaal gaat.”⁸⁴ Er werd bovendien expliciet een link gelegd tussen het proces, of processen, van Verbelen en het brengen van de ‘juiste’ geschiedenis: “Ditmaal zal het niet gebeuren dat slechts EEN Vlaming te Wenen staat om met de Belgische leugenaars in het strijdkamp te treden. Het zal deze keer niet alleen Pater Brauns zijn die daar zal staan om de wereld in te lichten hoe de Belgische partizanen en ondergrondse beweging hier in Vlaanderen huis hebben gehouden! (...) Inderdaad, beste toehoorders, het proces Verbelen is nu proces geworden van ALLE Vlamingen die in het buitenland verblijven. Dit proces belangt HEEL VLAANDEREN aan!! We moeten dat toch stilaan al gesnapt hebben: het gaat hier om onze zaak, om de zaak van de waarheid en om de zaak van de eer van heel het strijdend Vlaanderen!”⁸⁵ En dan nog letterlijk: “Verliest Verbelen, dan wint de weerstand en dan winnen de vijanden van Vlaanderen! Wint Verbelen, dan verliest de weerstand en verliest België, dan wint Vlaanderen!!”⁸⁶ Dat hij vrijgesproken werd, betekende voor Verbelen dat zijn versie van de geschiedenis – niet alleen die van tijdens de oorlog, maar ook die van ervóór – de juiste was: “Energijds was er mijn weerloos volk, en anderzijds de bevelen van een onverbiddelijke generaal, en, zo zegt Verbelen, ik betreur mijn handelwijze niet, want ik heb enkel mijn plicht gedaan als soldaat en als Vlaming. Dit was dus Verbelen. Zo was hij, zo handelde hij, en daarom is hij in de ogen van zijn vijanden, die tevens ONZE vijanden zijn – een MOORDENAAR! Maar het gezworenen-gerecht te Wenen oordeelde er anders over!”⁸⁷

Zoals reeds uit de vele citaten en parafraseringen mag blijken, vormde Verbelens versie van de Belgische en Vlaamse geschiedenis, volgens hem gelegitimeerd door zijn vrijspraak, tevens de basis van de identiteit, die hij zich na de rechtszaak steeds sterker toe-eigende. Dit is die van trouwe en idealistische Vlaming. Verbelens ‘magnum opus’ waarin hij deze geschiedenis bracht en zichzelf als ‘trouwe Vlaming’ profileerde, is *Flanderns Traum vom Reich*. Vooraan in het werk lezen we als opdracht: “Den Kämpfern Flanderns, seinen Getreuen und Idealisten gewidmet”.⁸⁸

84. VMO-Gent (ed.), *Mijn eer is trouw*, Gent, 1968, p. 3. Markering in originele tekst.

85. VMO-Gent (ed.), *Mijn eer is trouw* [...], p. 17. Markering in originele tekst.

86. VMO-Gent (ed.), *Mijn eer is trouw* [...], p. 16.

87. VMO-Gent (ed.), *Mijn eer is trouw* [...], p. 6. Markering in originele tekst.

88. R. Rüsselberg (= R. Verbelen), *Flanderns Traum vom Reich*, Wenen, s.d., p. 4.

Omdat Verbelen het boek schreef onder het pseudoniem Roland Rüsselberg,⁸⁹ figureert hij er zelf in als een personage in de derde persoon, en niet als ik-verteller. Bijgevolg was de opdracht eigenlijk evenzeer aan zichzelf gericht als aan anderen. Dit vertelt ons reeds hoe Verbelen zich zag, of op zijn minst hoe hij wilde dat anderen hem zagen. Het boek zelf is een zoveelste vertelling van de 'Vlaamse volksstrijd'. Ditmaal ving Verbelen zijn verhaal 'reeds' aan bij de Eerste Wereldoorlog, waarna hij doorheen de rest van het boek bespiegelingen maakte over de Tweede Wereldoorlog en hoe de collaboratie zich er toe had verhouden. Uiteraard kon op het einde ook de gebruikelijke hekeling van de repressie niet ontbreken.⁹⁰ Het is onnodig te zeggen dat dit een pseudo-historisch werk is, doordrongen van onzorgvuldigheden, overdrijvingen en onwaarheden.⁹¹ De meest flagrante leugen, en tevens kern van het boek, staat zonder twijfel reeds in de titel. Verbelen wilde het laten uitschijnen alsof het gros van de collaboratie een groot-Germaans rijk nagestreefd had: *"Im Grunde ging es im VNV wie in der DeVlag und SS-Flandern um die gleiche Sache – um Flanderns Zukunft. Der Traum von einer germanischen Verbundenheit – das beweisen viele Äußerungen und Bekenntnisse beiderseits – beschäftigte unentwegt VNV wie DeVlag."*⁹² Verbelen wilde met dit boek niet alleen aantonen dat een groot-Germaans rijk eigenlijk het einddoel van de collaboratie was; tezelfdertijd diende het werk ook als pleidooi hiervoor. Het mag niet verbazen dat Verbelen het dan ook niet eens was met de weg die de vu insloeg, op het moment dat hij aan zijn boek aan het werken was: *"Denn die Volksunie – wie bedeutungsvoll ihre Arbeit auch sein mag – ist noch lange nicht die FLÄMISCHE BEWEGUNG; und geht ihre Politik fehl, so ergreifen in Flandern andere Kräfte, die nicht so 'realistisch-geduldig' sind, das*

89. De naam 'Rüsselberg' heeft Verbelen ontleend aan de Roeselberg, een heuvel in de omgeving van zijn geboortedorp Herent. Zuur en zoet. Robert Verbelen, in: *'t Pallieterke*, 8 maart 1984.

90. R. Rüsselberg (= R. Verbelen), *Flanderns Traum vom Reich [...]*.

91. In *'t Pallieterke* verscheen een bijzonder harde recensie van Verbelens boek. De titel liet niets aan de verbeelding over: *Een niet aanbevolen boek... 'Flanderns Traum vom Reich'*. De analyse, en tevens kritiek, die de auteur van de recensie maakte over de algemene strekking van het boek is bijzonder frappant en komt volledig overeen met de conclusie van deze bijdrage. In de recensie luidde het als volgt: *"Het is erg, lezer, maar nu komen we pas aan ons bijzonderste bezwaar tegen dit boek. Bezwaar dat voor sommigen misschien als een aanbeveling overkomt, al bedoelen wij het zeker niet zo: het is Vlaamse geschiedenis, geschiedenis van de Duitse bezetting en Vlaamse collaboratie in 1940-1945, volledig in de stijl en geest van de SS en de DeVlag. Of Rüsselberg daarmee een dienst bewezen heeft aan de Vlaamse zaak? Naar onze mening volstrekt niet. Persoonlijk hindert ons ook de dithyrambische stijl, die misschien past, of paste, in een propagandaschrift, en waarmee men mogelijk enige overlevenden 'van toen' nog eens in vervoering kan brengen. Ook door die toon precies is het boek waardeloos als bijdrage tot de geschiedschrijving."* E. van Oost, Een niet aanbevolen boek... 'Flanderns Traum vom Reich', in: *'t Pallieterke*, 5 januari 1984. Markering in originele tekst. Deze recensie in een blad als *'t Pallieterke* toont bovendien aan dat in verschillende lagen van de Vlaamse beweging steeds meer afstand werd genomen van Verbelen. Zie ook verder in dit artikel: *... Vlaanderen voor Verbelen?*, p. 224.

92. R. Rüsselberg (= R. Verbelen), *Flanderns Traum vom Reich [...]*, p. 129.

Ruder".⁹³ Veel beter vond hij dan het radicale Vlaams Blok, dat erin geslaagd was "einen der besten Wortführer Flanderns ins Parlament zu schicken: Karel Dillen".⁹⁴ Eerder dan de droom van Vlaanderen, beschreef Verbelen in *Flanderns Traum vom Reich* zijn eigen droom, die hij projecteerde op de geschiedenis van Vlaanderen. In alle opzichten was dit inderdaad een droom: Verbelens beeld van de geschiedenis en toekomst van Vlaanderen strookten geenszins met de werkelijkheid. Verbelen miste dus duidelijk ook voeling met de werkelijkheid en met het Vlaanderen van zijn tijd. Hij was een romanticus, die met lede ogen de nuchtere realpolitik van de vu aanschouwde. Met weemoed blikte Verbelen in zijn boek terug op de tijd dat Vlaanderen nog – volgens hem – hardop droomde van een groot-Germaans rijk, maar "wie auch immer, was übrigblieb sind Erinnerungen an Träume. In der nüchternen Gegenwart lächelt man höchstens darüber."⁹⁵ Verbelen droomde met andere woorden niet van het Vlaanderen van dat moment, maar van het Vlaanderen zoals hij het kende, toen hij België voorgoed achter zich gelaten had.⁹⁶

Tot aan zijn dood heeft Verbelen bij hoog en laag volgehouden dat alle daden die hij had gesteld ter verbetering van de situatie van het Vlaamse volk waren. Onvermoeibaar poogde hij zich een Vlaams(lievend) profiel aan te meten. Nadat Verbelen onverwacht op 79-jarige leeftijd aan een hersenberoerte stierf, werd hij op 3 september 1990 begraven in Klosterneuburg, een dorp ten noorden van Wenen.⁹⁷ Verbelens begrafenis kan worden gezien als een laatste statement, dat

93. R. Rüsselberg (= R. Verbelen), *Flanderns Traum vom Reich [...]*, p. 196. Markering in originele tekst.
94. R. Rüsselberg (= R. Verbelen), *Flanderns Traum vom Reich [...]*, p. 197.
95. R. Rüsselberg (= R. Verbelen), *Flanderns Traum vom Reich [...]*, p. 195.
96. De oefening die Verbelen in *Flanderns Traum vom Reich* had gemaakt, deed hij op het einde van zijn leven nog eens uitgebreider over in *Gespräche mit Verbelen*, een gefingeerd vraaggesprek met hemzelf. Het genre liet Verbelen toe om opnieuw over zichzelf in de derde persoon te spreken. Andermaal blijkt zijn eigendunk. Deze keer moest Verbelen gedacht hebben het werk nog grondiger te doen; hij vat zijn 'Vlaamse' verhaal aan bij 1302. Op zijn traject stond hij verder onder andere ook stil bij hoe het de Vlamingen waren, die Brussel weer hadden opgebouwd, nadat Lodewijk XIV de stad in 1695 in as gelegd had; ook de Boerenkrijg, de val van Napoleon en het Congres van Wenen, waarop het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werd gecreëerd, kwamen aan bod. Verder liet Verbelen het niet na om te onderstrepen dat Leopold I een Duitser was of hoe Gezelle met zijn poëzie de Franstalige dominantie had bestreden. Kortom: Vlaanderen boven. Omdat ik maar in het bezit ben van ongeveer 1/5 van het manuscript, heb ik geen zicht op wat Verbelen nog allemaal behandeld heeft. De eerste 43 pagina's vormen echter één grote anti-Franse en pro-Vlaamse geschiedenis, wat ongetwijfeld een voorbode is voor wat volgen zou. Verbelen stierf vooraleer het manuscript afgewerkt was en uitgegeven kon worden. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011 en persoonlijk archief Alexander Jocqué: R. Verbelen, *Gespräche mit Verbelen*, onuitgegeven manuscript, pp. 1-43.
97. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011.

Verbelens Vlaamse identiteit moest duidelijk maken. 300 mensen, vooral Vlaamse en Oostenrijkse vrienden en familie van Verbelen, woonden de plechtigheid als eerbetoon bij.⁹⁸ Op de grafsteen is een porseleinen IJzertorentje aangebracht, terwijl op de achtergrond de Vlaamse leeuw prijkt. Aan de voet van de zerk vinden we de leuze “*Vlaanderen boven al*” terug.

Maar zelfs na zijn dood blijft Verbelens flamingantische retoriek doorleven, bij monde van zijn naaste familie. Tijdens een interview verkondigde Thusnelda Bankhofer minstens zes keer stellig, met herhaling van de leuze op het graf van haar levenspartner, “*Flandern oben all!*”, om de ideologie en wereldvisie van haar man duidelijk te maken.⁹⁹ De herinnering aan Verbelen is duidelijk geïdealiseerd en gezuiverd van alles wat niet paste in zijn ‘Vlaamse profiel’ en van elke vorm van kritiek aan zijn adres. Zo zei de weduwe over het interview met De Wilde niet te weten welke reacties dit in België had uitgelokt; antwoordde ze op de vraag hoe Verbelen uiteindelijk bij de Oostenrijkse Staatsveiligheid terechtgekomen was, dat Oostenrijk simpelweg geen dergelijke dienst heeft; en beweerde ze Gerd Honsik niet te kennen, terwijl hij wel een dichte vriend van Verbelen was en diens grafrede uitgesproken had.¹⁰⁰ En ook voor Verbelens familie is de betekenis van het proces duidelijk: zijn levensgezellin en zoon zijn er niet weinig trots op dat Verbelen, toen hij op zijn proces de kans kreeg de samenhang van de feiten te geven zoals hij die zag, maar liefst drie dagen aan een stuk gesproken had, onder het motto dat, “*wenn man alles verstehen muss, muss man mal beginnen von Anfang an*”.¹⁰¹ En dus kregen we het gekende resultaat waarbij Verbelen uren – eerder dan dagen – een bepaalde geschiedenis van Vlaanderen en België ten berde bracht. Robert Verbelen jr. legt dan zelf expliciet de link tussen het exposé van zijn vader en de vrijspraak:

98. Robert Verbelen décédé à Vienne, in: *La Libre Belgique*, 5 september 1990; Verbelen mort et enterré, in: *Le Soir*, 4 september 1990 en Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011.
99. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011.
100. Robert Verbelen décédé à Vienne, in: *La Libre Belgique*, 5 september 1990; Verbelen mort et enterré, in: *Le Soir*, 4 september 1990; Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011 en persoonlijk archief Alexander Jocqué: Brief van Honsik aan Jocqué, 15 juni 2011. Het lijkt niet erg waarschijnlijk dat noch Bankhofer, noch Verbelen jr., noch Schmidt, Honsik, die een dichte vriend was van Verbelen, kende. Los van de persoonlijke connectie was en is Gerd Honsik een in Oostenrijk publiek bekend figuur vanwege zijn revisionistische en negationistische uitlatingen en geschriften. Om deze redenen werd hij in 2009 tot 5 jaar celstraf veroordeeld, die in beroep werden herleid tot 4 jaar. <http://oesterreich.orf.at/wien/stories/358261> en <http://wien.orf.at/stories/426085>, geraadpleegd op 25 juli 2011. De familie van Verbelen wil duidelijk elke verwijzing naar het rechts-extremisme en het neonazisme in verband met Verbelen wegmoffelen.
101. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011.

“*Danach* [toen Verbelen zijn uiteenzetting over de Vlaamse geschiedenis vóór en tijdens de Tweede Wereldoorlog gegeven had] *kam dann das Urteil, und das Urteil war dann eindeutig*”.¹⁰² Dit resultaat was voor Verbelens zoon niet verrassend, omdat “*Flandern hat alles durchatmet was er getan und gedacht hat. (...) Wie ich meinen Vater kenne, ist er absoluter Idealist*.”¹⁰³ Voor zijn familie was Verbelen zonder twijfel een Vlaamse held en was Vlaanderen werkelijk het ‘*Land seiner Sehnsucht*’.¹⁰⁴

... VLAANDEREN VOOR VERBELEN?

Verbelens familie mag dan wel niet twifelen aan de rechtschapenheid van zijn liefde voor Vlaanderen, die opvatting werd buiten de intieme kring allerminst gedeeld. Nadat Verbelen jaren van de radar was verdwenen, lokte zijn arrestatie een storm aan reacties uit in de (Belgische) samenleving en de media eisten zijn onmiddellijke uitlevering.¹⁰⁵ Zoals gezien was dit niet mogelijk en zijn proces zou dus in Wenen plaatsvinden. De rechtszaak werd in België nog vóór ze van start ging massaal gevolgd en men twijfelde er niet aan dat Verbelen zou worden veroordeeld. Het nieuws van de vrijspraak sloeg dan ook in als een bom.¹⁰⁶ Zowat elke krant, met uitzondering van de meest rechts georiënteerde, berichtte over het Belgische ongenoegen omtrent het gevelde vonnis of gaf er zelf blijk van.¹⁰⁷ Met een wat

102. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011.
103. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011.
104. Persoonlijk archief Alexander Jocqué: Interview met Thusnelda Bankhofer, Robert Verbelen jr. en Josef Schmidt, 21 april 2011.
105. Zie bv. Le général des ‘Algemene SS Vlaanderen’ pourra-t-il échapper à l’extradition?, in: *La Dernière Heure*, 14 april 1962; Verbelen vermoedelijk niet naar België, in: *De Standaard*, 14-15 april 1962; Van Verbelen tot Degrelle. Uitleveringsmoeilijkheden, in: *De Rode Vaan*, 20 april 1962 en Il faut livrer Verbelen à la Justice belge, in: *La Voix Internationale de la Résistance*, 1 mei 1962.
106. Dit valt bijna letterlijk te nemen: zowel de Oostenrijkse ambassade als de Oostenrijkse dienst voor toerisme in Brussel kregen anonieme dreigtelefoontjes met de melding dat men een bom zou plaatsen, en in Antwerpen gaf iemand uiting aan zijn verontwaardiging door de ruiten van het Oostenrijkse consulaat aldaar in te gooien. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: L’ambassade d’Autriche protégée par la police à la suite de nombreuses menaces, in: *Le Peuple*, 24-25-26 december 1965; Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Nota van de administrateur-generaal voor de minister van Justitie, 24 december 1965; Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Nota aan de commissaris van Brussel, 29 december 1965. Strikt genomen bleef het Oostenrijkse consulaat eigenlijk ongedeerd: de dader had zich immers vergist, en gooide de ruiten op de benedenverdieping in. Die werd echter betrokken door een firma en het consulaat had zijn intrek genomen op de eerste verdieping. Het was evenwel duidelijk dat de vernielingsactie, die bijna onmiddellijk volgde op Verbelens vrijspraak, het Oostenrijkse consulaat moest treffen. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Nota van de rijkswacht BOB (Bewakings- en Opsporingsbrigade)-Antwerpen aan de adjunct-administrateur, 22 december 1965.
107. Het aantal voorhanden zijnde artikels hieromtrent is dermate groot, dat het onmogelijk was om ze allemaal systematisch te verwerken in het kader van de thesis, waarop deze bijdrage is gebaseerd. Een zuivere krantenanalyse rond het proces van Verbelen is een onderzoek op zich waard.

grotere vertegenwoordiging van de Franstalige kranten, die tevens een iets agressievere taal hanteerden, had bijna ieder periodiek, ongeacht het genre of signatuur, het over de 'schandelijke vrijspraak'. De koppen logen er niet om: *L'acquittement scandaleux de Vienne*,¹⁰⁸ *Verbelen acquitté: un crachat en plein visage!*¹⁰⁹ of *Les jurés de Vienne ont répondu oui à Hitler*.¹¹⁰ En de *Volksgazet* opende haar artikel *Nazisme niet dood* met de frase: "De uitspraak in het proces Verbelen te Wenen doet ieder wel-denkende mens kotsen".¹¹¹ Dit is maar een greep uit wat er einde 1965 in de kranten te lezen viel. In het parlement ten slotte werd eveneens heftig gereageerd op het nieuws van de vrijspraak. Voor de liberaal Charles Moureaux kon "verontwaardiging uitgedrukt in woorden niet volstaan" en hij verwachtte dan ook de verbreking van de diplomatieke betrekkingen met Oostenrijk.¹¹²

Een analyse van het proces van Verbelen leert dat de interpretatie van het oorlogsverleden (en het Belgische verleden daarvóór en erná) zelf ook inzet was geworden van de – in oorsprong juridische – strijd. De heftige uitingen van ongenoegen van het Belgische publiek na Verbelens vrijspraak kwamen er bijgevolg ook als reactie op de bijzonder gekleurde en vergoelijkende versie van de geschiedenis, die Verbelen op zijn proces had gegeven; misschien zelfs eerder dan op de vrijspraak op zich. Dit vinden we letterlijk verwoord in *La Flandre libérale*: "Quand on y réfléchit, le scandale n'est pas que Verbelen ait été acquitté dans les circonstances que l'on sait, mais que la défense ait pu faire passer pour une répression légitime et normale du terrorisme, les coups de mains, les exécutions sommaires, les assassinats prémédités de gens paisibles, qui n'étaient pas résistants, mais qui étaient opposés à toute forme de collaboration et subissaient en silence l'attitude odieuse des S.S. flamands."¹¹³ Ook *De Nieuwe Gids* zinspeelde op dit idee: "Kranten geven lucht aan hun verontwaardiging over de vrijspraak te Wenen van de SS-doder Verbelen. Het is een kaakslag voor alle Belgen, het is bovendien bijzonder beledigend voor de Vlamingen omdat de rechtbank door haar vrijspraak de stelling van de beklaagde aankleeft dat hij zou gehandeld hebben uit toewijding voor zijn volk."¹¹⁴ En in de *Gazet van Antwerpen*

De krantenknipsels waar hier aan wordt gerefereerd en uit geciteerd, zijn representatief voor de teneur in de Belgische pers in verband met de zaak-Verbelen. Omdat er zo uitvoerig over dit proces werd bericht, waren er ook in zowat elke bezochte archiefinstelling persknipsels hieromtrent te vinden. De meeste van de persartikels waarvan hier gebruik is gemaakt, zijn afkomstig uit het SOMA en het archief van de VSSE, meer bepaald uit volgende bestanden: Brussel, SOMA, BD KD 2127, 1-3 en Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N.

108. L'acquittement scandaleux de Vienne, in: *Le Soir*, 29 december 1965.

109. Verbelen acquitté: un crachat en plein visage!, in: *Pourquoi Pas*, 23 december 1965.

110. Les jurés de Vienne ont répondu oui à Hitler, in: onbekende Franstalige krant van onbekende datum.

111. Nazisme niet dood, in: *De Volksgazet*, 23 december 1965.

112. PVA: Senaat, 23 december 1965, p. 444.

113. Verbelen, ou le scandale révélateur, in: *La Flandre libérale*, 5 januari 1966.

114. Verontwaardiging over vrijspraak van Verbelen, in: *De Nieuwe Gids*, 23 december 1965.

Robert Verbelen: „Ik ben overtuigd mijn plicht te hebben gedaan”

Verbelen leidt zijn eigen proces

Vier uren-lang betoeg om represailles te wettigen

(van onze redakteur)
WIEN, augustus. — De konstruktie van het komplekse is eerder ongewoon. Een brede ingang, met poort die uitgaat op een rechthoekige, romantisch aangelegde binnenhof (gras, bomen, wandelpaden, rustbanken). Het looppad van uit hier nabijgelegen Grüngasse-Museum terugkerende lezersverkeer beweegt zich over de steen van de bomen, hebben de bomen, Een gang te krijgen tement gevel derde verdieping. Wie bevinden. Kort sociale - man-aan-het-komen. Vanochtend heeft hij een speciale opdracht: tijdens een interview dat uiteindelijk meer dan twee uren zal in beslag nemen, de bewegingen van de naald van zijn bondspinner in het oog houden.

Oostenrijkse Pers spreekt van "gerechtelijk Schandaal"

Een man-in-een-leunstoel zou ook iets met Amerikanen te maken hebben. „Are you American?" Neen. Hij spreekt holenders, geen Engels, is nog hardop en het overhoor van ramp funktioneert vanochtend zijn hoor- apparat naar.

Wenen - na de Duitse arrestatie van Verbelen - gingen naar de wapens en vliegen in steeds langere reekes naar het oosten van de Duitse grenzen. Het is de bedoeling om de Duitse grenzen te bereiken, maar de Duitse grenzen zijn niet bereikbaar. Het is de bedoeling om de Duitse grenzen te bereiken, maar de Duitse grenzen zijn niet bereikbaar.

Verbelen werd doodgeschoten. Het schied van zijn laatste uren wordt vastgelegd, van de wettiger naar de wettiger. De wettiger regering heeft zich niet meer de moeite van de wettiger te nemen. Het is de bedoeling om de Duitse grenzen te bereiken, maar de Duitse grenzen zijn niet bereikbaar.

In een sfeer van wederzijds wantrouwen, leed met bondspinner plus getypte teksten die achteraf werden aangevuld, had het interview plaats. Links: Robert Verbelen, rechts onze redakteur.

Kabinetraad protesteert tegen vrijspreek van Verbelen

Geschiedenis van verzet zal worden geschreven

De kabinetraad protesteert tegen de vrijspreek van Verbelen. De kabinetraad protesteert tegen de vrijspreek van Verbelen.

De geschikte partij Brussel (links) tijdens zijn proces. Rechts: de berechtigde Verbelen, die, zoals overal, met aandachtig luistert. — (Telefoon)

MINISTER VAN JUSTITIE VERONTWAARDIGD

OPWINDING HET PARLEMENT
t parlement te Brussel opwinding bij het ver van de vrijspreek van antwoord op een vraag van Jottrand (P.V.V.) betree het proces Verbelen. De h. Jottrand vroeg de minister waarom hij geen le der magistraat naar het hof magistraat van

A la Cour de justice de Vienne

Verbelen est acquitté

Sa complicité n'a pas été retenue dans le meurtre de résistants belges

MOORDENAAR BELGISCHE LANDGENOTEN

Oorlogsmisdadiger Verbelen in Wenen vrijgesproken

Direct na de uitspraak op vrije voeten gesteld Felle kritiek uit Brussel

Verbijsterende Verklaringen van Pater Brauns te Wenen :

—Verbelen volgde bevelen op en al kwamen die van de duivel - het waren goede bevelen !

werd dit: *“Ook de meest extreme Vlaming moet gegriefd zijn door het gebruik dat in de Weense gerechtszaal is gemaakt van het ‘Vlaamse’ argument”*.¹¹⁵

Echt gegriefd was men niet, maar in Vlaams-nationalistische kringen was men inderdaad niet onverdeeld gelukkig met heel het gebeuren rond Verbelen: waar men het er vóór het proces-Verbelen nog unaniem over eens was, dat een goede afloop van de rechtszaak een vrijspraak zou betekenen, en men nog pal achter Verbelen stond,¹¹⁶ klonken er ná de beëindiging van het proces al snel meer uiteenlopende stemmen. Bart De Wever duidde de eerste helft van de jaren 1960 aan als een kantselmoment in het Vlaams-nationalisme, waarbij een kloof tussen vernieuwers en traditionalisten zich steeds scherper liet aftekenen: *“met de electorale doorbraak van het Vlaams-nationalisme na de Tweede Wereldoorlog werd meteen het eerste hoofdstuk geschreven in een kroniek van een aangekondigde scheuring. Van meet af aan was in de VU de dualiteit aanwezig tussen het zoeken naar een nieuwe toekomst voor het Vlaams-nationalisme en de onmogelijkheid afstand te nemen van het verleden. De nadruk op de vernieuwing (verrijzenis) of op restauratie (herrijzenis) werd uiteindelijk een echte breuklijn. In de jaren zestig kwam steeds duidelijker een eigentijds, reformatorisch en pluralistisch Vlaams-nationalisme tegenover een traditionalistisch, radicaal rechts en emotioneel anti-Belgisch Vlaams-nationalisme te staan.”*¹¹⁷ Deze ontwikkeling is perfect terug te vinden in de bejegening van Verbelen en zijn proces – weliswaar niet alleen binnen de VU maar in het Vlaams-nationalisme in haar geheel – waar de generatiekloof zich liet voelen. De ‘oude garde’, bestaande uit groeperingen als de Vriendenkring Sneysens en de vmo, gingen volledig akkoord met de verdedigingswijze van Verbelen en dachten dat ook de getuigenis van Brauns een goede zaak was geweest, hoewel zelfs zij vonden dat de manier waarop hij zijn standpunten had verpakt niet altijd even gelukkig was. Daarentegen keken andere groeperingen die meestal een jongere generatie vertegenwoordigen, zoals de VU en de Vlaamse Volksbeweging, met gemengde gevoelens tegen de affaire-Verbelen aan. In principe was men het er in deze kringen ook wel mee eens, dat de vrijspraak een gunstige uitkomst betekende, maar zij betreurden het wel dat, door de vele aandacht die het proces gekregen had en de manier waarop Verbelen zich verdedigd had, men in het buitenland waarschijnlijk wantrouwig is gaan staan tegenover al wat Vlaams is. De meer gematigde vleugel van de Vlaamse beweging vond dat Verbelen en co te ver waren gegaan in hun verdediging en dat het Vlaamse volk hierdoor in diskrediet was gebracht. In het bijzonder vonden ze het optreden van

115. De onmogelijke gerechtigheid, in: *Gazet van Antwerpen*, 23 december 1965.

116. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nr. 4829, 17 december 1965.

117. Ba. De Wever, *Het Vlaams-nationalisme na de Tweede Wereldoorlog. Verrijzenis of herrijzenis?*, in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, nr. 3, 1997, pp. 289-290.

Marcel Brauns pijnlijk. Naar aanleiding van zijn getuigenis in Wenen, besliste de top van de vu om haar mandatarissen niet meer te laten samenwerken met de ex-jezuïet. Ze was van mening dat Brauns met zijn verschijning in Wenen de Vlaamse zaak schade had berokkend en sommigen bestempelden hem zelfs als 'gevaarlijke fantast'.¹¹⁸ Blijkbaar wilde de partij elke associatie met Verbelen vermijden. Over Verbelen werd dan ook zoveel mogelijk gezwegen, net zoals over het proces.¹¹⁹ De tweespalt waar De Wever het over had, werd in een reactie van een lezer op de beslissing van de vu-top om Brauns links te laten liggen expliciet onder woorden gebracht: "*De V.U. mag het draaien en keren naar believen, ze heeft hier een kloof tussen de vlaamsnationalisten en de progressieve tendens geslagen en ze heeft haar waar aangezicht blootgelegd*".¹²⁰

Enkel de harde kern van de Vlaamse beweging handhaafde haar standpunt ten aanzien van Verbelen dus ook ná het verdict van de Weense lekenjury en de genegenheid die Verbelen voor Vlaanderen tentoonspreidde, was – tenminste toch wat 'zijn' Vlaanderen betrof, namelijk de extreem-rechtse en radicaal-nationalistische zijde van Vlaanderen – in eerste instantie dus wederzijds. Er was onder de leden van verschillende Vlaams-nationalistische organisaties een algemeen gevoel dat Verbelen de (financiële) steun die hij nodig had – als romanschrijver en vader van twee kinderen had Verbelen het niet bepaald breed – ook verdiende en dat hij de Vlaamse zaak goed had geholpen. Wanneer Verbelen einde 1965 opnieuw een vrij man was, werd hij de volgende jaren ook daadwerkelijk financieel ondersteund. Het was vooral de Belgische tak van de veteranenbeweging Der Stahlhelm – Bund der Frontsoldaten, zijnde de Gau Flandern-Wallonien, die zich inzette om Verbelen financieel te hulp te komen. Veruit de meeste verslagen bij de Belgische Staatsveiligheid over bijeenkomsten van extreem-rechtse groeperingen waarin Verbelen ter sprake komt, betreffen een vergadering van Der Stahlhelm.¹²¹ Meestal onder impuls van ofwel deze organisatie ofwel de Gentse vmo-afdeling, werden verschillende acties op het getouw gezet waarbij Verbelen centraal stond. Zo werden verschillende gespreksavonden ingelast waarop het proces van Verbelen werd bediscussieerd. Een voorbeeld is een discussieavond, getiteld *de waarheid over Verbelen*, die de Gentse afdeling van de vmo in haar stamcafé Roeland organiseerde. Daar werd bevestigd dat Verbelen de Vlaamse strijd goed had gediend en dat hij nog steeds met Vlaamse

118. Mijnheer de hoofdredakteur. V.U. en Brauns, in: *Gazet van Antwerpen*, 15 januari 1966 en Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nr. 2094, 17 december 1965.

119. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nr. 4829, 17 december 1965.

120. Mijnheer de hoofdredakteur. V.U. en Brauns, in: *Gazet van Antwerpen*, 15 januari 1966.

121. Zie bv. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslagen nrs. 2690, 27 augustus 1970; 1670, 15 december 1965; 3228, 24 november 1966 en 397, 9 februari 1967.

ideeën bezielde was.¹²² Ook bij een andere gelegenheid, die Der Stahlhelm samen met de vmo, het Sint-Maartensfonds en Were Di had geregeld, werd met het oog op een derde proces nogmaals de steun uitgesproken voor Verbelen, “*die steeds gevochten heeft voor de waarheid*”.¹²³ De verslagen over dergelijke vergaderingen die bij de Belgische Staatsveiligheid terug te vinden zijn, maken echter al snel het ware doel van de bijeenkomsten duidelijk: ze dienden hoofdzakelijk om de boeken van Verbelen te promoten en die aan de man te brengen.¹²⁴ Uiteindelijk werd dit zelfs zowat de enige reden waarvoor Verbelen zijn Vlaamse contacten aansprak. Vanuit Wenen riep de banneling expliciet op de boekenverkoop te stimuleren, zoals blijkt uit een brief aan Raoul Bauwens, voorzitter van Der Stahlhelm.¹²⁵ En de enige manier waarop in *Berkenkruis*, het blad van het Sint-Maartensfonds, de vereniging van oud-Oostfronters, van Verbelen gewag werd gemaakt, was via boekbesprekingen of reclame voor zijn boeken.¹²⁶ De verspreiding van zijn romans gebeurde dan onder andere via de zogenaamde Boekendienst van Voorpost, een andere radicaal-rechtse actiegroep.¹²⁷ Verbelen werd ook op een andere manier, dan via steun aan zijn schrijverschap, een hart onder de riem gestoken. Niet alleen bleef hij veel post uit België met steunbetuigingen ontvangen,¹²⁸ op geregelde basis werd hij ook door kameraden uit Vlaanderen bezocht. Dit waren vooral vmo-leden.¹²⁹ Van de bezoekers verlangde Verbelen dat ze zich in België actief zouden inzetten voor amnestie, zodat hij terug kon keren naar zijn vaderland en hij aldaar “*de leiding van de bevrijdingsbeweging kon overnemen*”.¹³⁰

Maar zelfs bij de personen en verenigingen die achter Verbelen bleven staan, nam de interesse voor zijn persoon met de tijd duidelijk af. Reeds halverwege 1969 klaagde Verbelen dat de steun die hij ontving van kameraden miniem was.¹³¹ En inderdaad werden de rapporten van informanten van de Staatsveiligheid na 1970 bijzonder schaars. Dit zou kunnen betekenen dat de Belgische geheime dienst

122. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Nota van de rijkswacht BOB-Gent aan de administrateur-generaal, 12 oktober 1968.

123. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nr. 3442, 17 oktober 1968.

124. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag met onbekend nummer, 11 september 1968.

125. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nr. 3228, 24 december 1966.

126. Zie bv. Brussel, SOMA, AA BC R 032: Boekbespreking. Verbelen: Der Teufel spielt Schach, in: *Berkenkruis*, jg. 19, 1972, nr. 2, pp. 18-19; Brussel, SOMA, AA BC R 032: Der Affe auf dem Galgen, in: *Berkenkruis*, jg. 21, 1974, nr. 1, p. 7; Brussel, SOMA, AA BC R 032: (advertentie, zonder titel), in: *Berkenkruis*, jg. 21, 1974, nr. 12 en Brussel, SOMA, AA BC R 032: Boekbespreking. Rob. Verbelen: Mister Inkognito – De Rode Spion, in: *Berkenkruis*, jg. 15, 1968, nr. 10, p. 11.

127. H. Gijssels & J. Vander Velpen, *Het Vlaams Blok 1938-1988. Het verdriet van Vlaanderen*, s.l., 1989, p. 90 en H. Gijssels, *Het Vlaams Blok*, s.l., 1992, pp. 75 en 265.

128. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nr. 397, 9 februari 1967.

129. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Diverse verslagen.

130. Wenen, WA, dossier Verbelen: Brief van Wiesenthal aan Halin, 28 juli 1970.

131. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nr. 2057, 18 juli 1969.

zijn interesse voor het rechts-extremisme verloren had. Dit lijkt echter bijzonder onwaarschijnlijk. Na 1970 kreeg de vmo, die rond die tijd haar naam veranderde van Vlaamse Militanten Organisatie naar Vlaamse Militanten Orde, juist een nieuwe impuls door toedoen van Bert Eriksson, die onder andere in 1973 Operatie Brevier, waarbij het stoffelijk overschot van Cyriel Verschaeve van Oostenrijk naar België werd overgebracht, uitvoerde.¹³² Een alternatieve verklaring is echter dat de verbinding tussen de extreem-rechtse scene in België en Verbelen was verzwakt, waardoor de naam van Verbelen ook steeds minder opdook in de verslagen van de informanten. Deze optie lijkt aannemelijker. Voor de periode tussen 1970 en 1975 zijn er omtrent Verbelen bij de Staatsveiligheid enkel een handvol nietszeggende verslagen terug te vinden. Begin januari 1975 volgde er dan een verslag waaruit blijkt dat Eriksson was gebeld door Verbelen en hij een paar dagen later van Verbelen ook een brief had gekregen, waarin die laatste te kennen gaf dat hij het op prijs zou stellen nog eens bezoek te ontvangen van vmo-leden. Eriksson besloot gehoor te geven aan deze oproep, maar op twee na verklaarde niemand zich bereid om mee naar Wenen te reizen.¹³³ De kentering van gevoelens ten aanzien van Verbelen in het radicaal-flamingantische milieu kende tot slot nog de beste weerspiegeling in *'t Pallieterke*, dat Bart De Wever de belangrijkste spreekbuis van de traditionele nationalistes noemt.¹³⁴ Waar het blad zich bij afloop van het Weense proces nog volledig pro-Verbelen had uitgesproken,¹³⁵ klonk het in het artikel dat verscheen naar aanleiding van zijn dood in 1990 helemaal anders.¹³⁶ Het blad hoedde er zich voor sympathie voor Verbelen te tonen. Als inleiding kreeg de lezer als het ware een 'disclaimer' mee, waarin de periodiek stelde dat *"'t Pallieterke van meet af aan, van bij zijn oprichting en ook nu nog, de grondbeginselen en de methodes afwijst die Verbelens optreden tijdens de bezettingsjaren 1940-1944 gekenmerkt hebben. Moreel en politiek gaapt er een afgrond tussen enerzijds de waarden die dit weekblad verdedigt, en anderzijds de normen waartoe Verbelen zich tijdens de oorlog bekende in woord en daad."*¹³⁷

ooo

132. M. Van Houtte, *Hitlers erfenis. De omgang met het verleden bij Vlaamse neonazi's tussen 1945 en 1990*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 2004-2005, pp. 166-167. Verbelen zal niets te maken hebben gehad met de clandestiene opgravingen, aangezien zijn naam bij de Staatsveiligheid op geen enkele manier hiermee in verband werd gebracht.
133. Brussel, VSSE, dossier ICV/II/N: Verslag nrs. 1683, 1703 en 1889, 3, 10 en 24 januari 1975.
134. Ba. De Wever, *Het Vlaams-nationalisme na de Tweede Wereldoorlog. Verrijzenis of herrijzenis?* [...], p. 289.
135. *Fosty is er weer!*, in: *'t Pallieterke*, 16 december 1965; *God schiept de dagen*, in: *'t Pallieterke*, 23 december 1965 en Prof. Bernard bij de koning, in: *'t Pallieterke*, 6 januari 1966.
136. Enkele jaren voordien liet het blad zich ook al bijzonder negatief uit over Verbelens *Flanderns Traum vom Reich*. Zie voetnoot 91.
137. Exit Robert Verbelen, in: *'t Pallieterke*, 12 september 1990.

De eerste zin uit een persartikel, dat Luc Huyse schreef naar aanleiding van Verbelens dood, laat weinig ruimte voor interpretatie: "*Met de dood van Robert Verbelen valt het licht eens te meer op een van de zwartste bladzijden uit de geschiedenis van de kollaboratie: het verhaal van de mensenjagers, de folteraars, de doodseskaders*".¹³⁸ Inderdaad, behalve zijn familie en dichtste vrienden is er waarschijnlijk niemand te vinden die zich Verbelen herinnert als een Vlaamse held. Dit betekent echter niet dat er tussen Verbelen en het Vlaams-nationalisme geen bindingen zijn. In onderhavige bijdrage werden deze onderzocht.

Wat Verbelens vroegste jaren betreft, zijn er de werkzaamheden in het verenigingsleven en bovenal die in de context van de vvb, die blijf geven van Verbelens Vlaamsgezindheid. Maar vanaf het moment dat Verbelen actief werd in de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft hij geen concrete, positieve bijdrage meer geleverd aan de Vlaamse ontvoogdingsstrijd. Desalniettemin bleef er een link tussen Verbelen en zijn naar eigen zeggen zo geliefde Vlaanderen, die hij na een afwezigheid van ongeveer 15 jaar, in het kader van zijn proces herstelde. De band was nu slechts virtueel – Verbelen heeft sinds de afloop van wou geen voet meer op Belgische (of Vlaamse) grond gezet, was het Nederlands op het einde van zijn leven niet meer machtig en het is nog maar de vraag hoe zijn betrokkenheid in tal van extreem-rechtse en neonazistische kringen de Vlaamse zaak heeft geholpen – en bestond uit een mythevorming, waar het leven van Verbelen sinds 1965 quasi volledig van in het teken van stond, die speelde op twee niveaus.

Eenzijds betrof dit, op persoonlijk vlak, de creatie van een legitimerende legende rond zijn eigen persoon: Verbelen, de grote Vlaamse voorman. Hij dreef dit echter zo ver, dat dit leidde tot totale vervreemding; behalve een kleine, harde kern, stapte niemand uit het Vlaams-nationalisme mee in dit verhaal. Verbelen had dit echter nodig om de schijn naar de buitenwereld, maar evenzeer voor zichzelf, hoog te houden. Zonder dit 'Vlaamse verhaal' als verantwoording voor zijn daden tijdens de oorlog was hij niets meer dan een berekende moordenaar. Sinds Verbelen naar aanleiding van zijn arrestatie en proces een publiek bekend figuur was geworden, werd hij steeds opnieuw belaagd met argumenten die de 'Vlaamse overtuiging' als motivatie voor zijn collaboratie en acties, en zijn liefde voor Vlaanderen op zich, in vraag stelden. En evenzoveel keren beet Verbelen van zich af en bracht hij zijn gekende verhaal, waarvan de logica soms ver zoek was. Zelfs wanneer de sympathie en steun voor Verbelen vanuit rechtse en flamingantische kringen in Vlaanderen tanende was, bleef Verbelen zelf na het proces, tot aan zijn dood, Vlaanderen zijn liefde verklaren. Al die tijd bracht Verbelen zijn verhaal steeds radicaler en daarbij beriep hij zich niet zelden op datzelfde proces. Dit flamingantische verhaal, doortrokken van anti-Belgische en anti-communistische

138. L. Huyse, Verbelen en de donkere kern van de kollaboratie, in: *De Standaard*, 5 september 1990.

gevoelens, zette zich steeds steviger vast in zijn geest. Uiteindelijk leefde Verbelen nog uitsluitend in zijn eigen wereld, duidelijk vervreemd van de realiteit.

Anderzijds paste deze identiteitsconstructie in een ruimer flamingantisch discours. 'Zijn' geschiedenis, die hij sinds zijn proces keer op keer bracht, was evenzeer de geschiedenis van een bepaalde strekking binnen het Vlaams-nationalisme. Verbelen eigende zich dit historische beeld toe en hield het hierdoor tevens in stand. In het bijzonder onderschreef Verbelen het discours rond het Vlaamsgezinde, idealistische karakter van de collaboratie – en daarmee de onrechtvaardigheid van de repressie achteraf. Dit kwam het best tot uiting op zijn proces, wanneer de verdediging volgend argument gebruikte, dat op zich echter niets met de concrete handelingen van Verbelen in de Tweede Wereldoorlog te zien had, maar wel essentieel was om ze te kunnen verklaren: alles wat hij had gedaan, was in naam van een Vlaamse strijd tegen een francofone onderdrukking. Maar opnieuw: Verbelen stelde zich met verloop van tijd dermate radicaal en ongeloofwaardig op en bracht deze gekleurde versie van de Belgische en Vlaamse geschiedenis steeds feller en ongenueanceerder, dat hij de Vlaamse beweging schade berokkende. Op het einde van Verbelens leven had zowat heel het Vlaams-nationalisme zich van hem gedistantieerd.

Heeft Robert Verbelen dan een plaats in de geschiedenis van het Vlaams-nationalisme? Ongetwijfeld. Los van enkele concrete bijdragen aan de Vlaamse ontvoogdingsstrijd in het kader van de Vlaamsche Voetbalbond is Verbelen een goed voorbeeld van iemand die zich inschreef in een gemythologiseerde flamingantische geschiedenis en identiteit, nadat delen van het Vlaams-nationalisme tijdens de Tweede Wereldoorlog gecompromitteerd waren geraakt. Analyse van Verbelens persoonlijke retoriek, daden en levensomstandigheden sinds WOII toont hoe (bepaalde) ex-collaborateurs omgaan met en betekenis geven aan hun (oorlogs)verleden.

De casus van Verbelen is daarnaast interessant omdat hij een zeldzaam geval vormt van toe-eigening van een flamingantisch discours tussen grofweg de jaren 1960 en 1980, terwijl de Vlaams-nationalistische strekking van de Vlaamse beweging zelf afstand nam van de persoon, in casu Verbelen, die zich deze identiteit aanmat. Dit gegeven op zich is indicatief voor de positiebepaling van de Vlaamse beweging en de omgang met haar verleden sinds halverwege de jaren 1960.

Alexander Jocqué (°1989) is master of Arts in de geschiedenis. Deze bijdrage is gebaseerd op zijn masterscriptie *Het Weense proces-Verbelen of de strijd om de geschiedenis. Een aspectbiografie aan de hand van een rechtszaak (1944-1990)* (UGent, 2011). Momenteel is hij als praktijkassistent verbonden aan de UGent.